

BESEDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Marjan Rožanc

Pravljica

O M N I B U S

BESEDA

Marjan Rožanc

PRAVLJICA

*Elektronska izdaja z dovoljenjem
gospe Janje Rožanc*

*Pripravil Franko Luin
s pomočjo Vanje Strle*

ISBN 91-7301-359-5

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

1

Na Lasanovem gostilniškem dvorišču so po stari navadi kartali od jutra do mraka. Stari Ožbalt je bil še vedno hlapec, toda takoj po prvem se je po svoji stari navadi zapil in se sploh ni več zmenil za prevoznika in njegove konje. Z upokojencem iz Peselhausu sta že navsezgodaj zajahala eno izmed klopi pod kostanji in potem sta ves božji dan metala karte. Zraven sta še pridno pila in kaj več jima sploh ni bilo mar.

V zvezi s hlapcem so ljudje menili:

»Zastran njega je tako in tako vseeno, ampak žival se človeku smili.«

Medtem izvošček Anton po svoji stari navadi ni znal zaslužiti denarja. Vsak dan je obupal že kakšno uro pred mrakom in potem je ves nasajen zaprl svojo cizo v skrajni konec drvarnice. Žena ga je pričakala na hišnem pragu in ga vsa nasajena vzela v roke. Potem se je obrnila k ljudem, ki po svoji stari navadi niso hoteli zamuditi nobenega prepira, in rekla:

»Kaj zijate! Moj mož je poštenjak.«

Toda vse le ni bilo čisto po starem.

Vsako jutro ob šestih je prišel Šone in na Rahnetovo pročelje nalepil Jutro. V časopisu je pisalo o Nemcih in Francozih, in moški so že navsezgodaj nestrpno čakali pred oglasno desko. Časopis so prebrali v eni sapi in potem so bili zgovorni ves dan. Govorili so o Nemcih in Francozih in vsakdo je vse vedel in vsi so imeli veliko povedati. Ženske so tekale v Železniško zadrugo na Masarykovi cesti in se zasople vračale z velikimi vrečami moke in sladkorja kakor pred največjimi prazniki.

Ob sobotah so se moški zbirali v brivnici na klancu Pokopališke ulice in prelagali časopise iz rok v roke. Kadar so bila vrata odprta, jih je bilo slišati na ulico:

»Verjemite, tudi za nas se ne bo končalo kar tako.«

Izvošček Anton je pravil:

»Pa kaj zato! Mene vojne ni prav nič strah. Na ta način tako ne moremo več dalje. Če bo vojna, vsaj lahko upam, da bo potlej kdaj bolje.«

Po moje je imel izvošček Anton še najbolj prav. Midva z Jasno namreč nisva in nisva mogla verjeti, da bi utegnilo biti v Mostah še kaj bolj narobe. Vrh tega si še vedno nisva bila na jasnem, koliko pride vojna v poštev za naju. Že dalj časa sva namreč živela v pričakovanju, da se bomo v kratkem preselili k Minki v Dalmatinovo ulico. Minka je imela tam svoj klobučarski salon in v Dalmatinovi ulici bi se nama dobro godilo. Tako daleč najbrž tudi vojna ne bi mogla za nama.

»Bo,« je po navadi rekla Jasna, »oče nas bo še pred vojno odpeljal k Minki. Bo, bo, bo! Saj se odpravljamo že tri leta.«

»Odpravljamo se že pet let,« sem rekel.

Landi je bil najstarejši in po navadi je rekel:

»Odpravljamo se že devet let.«

Mati o vsem tem ni vedela ničesar in tako sem kljub vsemu po tihem dvomil o vojni in o Minki. Zatrдно nisem verjel ne enega ne drugega in ves ta čas sem si želel, da bi se tudi midva z očetom kaj resneje pomenila.

Toda očeta kratko in malo ni bilo več domov.

V Splošni bolnišnici so ga imeli za strežnika in tam je ostajal tudi čez noč. Domov je prišel samo enkrat ali dvakrat v mesecu, ko se je naveličal sestra in bolniškega duha in kadar sta ga z bolniškim čuvajem koles kaj polomila. Takrat je vzel klobuk in aktovko in se jezno odpravil proti domu: šel je po Korytkovi ulici, po Zavrteh in prišel pod železniškim nadvozom v Zeleno jamo. Zamestnih ljudi ni poznal, nikjer ni obstal niti za trenutek iz z nikomer ni spregovoril niti besede. Domov je prišel trezen ali pijan, in kakor hitro se je dobro prespal, je odšel in ga spet ni bilo od nikoder.

Samo čakati je bilo treba nanj.

K sreči je medtem življenje teklo dalje. Vsaj vrtiljak za Ljubljano je uspeval kot nikdar poprej. Z mano so ga poganjali še Cine, Šone in Mile in ob nedeljah se je vo-

zilo na njem staro in mlado. Le Helene ni hotelo biti na spregled. Lastnik nas je plačal z voznimi listki, ki smo jih zvečer brez truda prodali in se družno preselili k slaščičarju v čakalnici kina Moste. Žal so ob vrtiljaku vrteli vse preveč dolgočasne plošče: petja ni hotelo biti ne konca ne kraja in največkrat smo omagali že sredi plošče.

Tedaj je lastnik stopil med gledalce na mostu in zakričal:

»No, poženite vendar! Ne spite!«

Najprej je kričal bolj za šalo in ljudje na mostu so se mu smejali, ampak še preden smo se oddahnili, je posinela od jeze in se pognal na lestev.

»Sodrga! Lenuhi! Vam že pokažem!«

Bil je hude krvi in do večera si je poiskal palico.

Takrat je kot zanalašč prišla k vrtiljaku tudi Helena. Prišla je z družinskega sprehoda na Fužine in obstala na mostu. Po vsej sili smo odgrnili platno in se zagledali vanjo: Heleno v nedeljski obleki smo si že morali ogledati. Z njo je obstal tudi vrtiljak, vendar na to nihče ni pomislil. Nazadnje se je gospod Steiner tako in tako spomnil in posadil na vrtiljak tudi Heleno. Takrat je Šone naravnost ponorel. Takoj za njim se je prijelo še nas in pognali smo kakor brez pameti. Sedeži so se dvignili visoko v zrak, da je Helena zakrožila nad Ljubljani-

co in da so se ljudje prestrašeno umaknili onstran mosta.

Lastnik se je pomešal med gledalce in kričal:

»Podivjali ste! Sodrga! Nehajte vendar!«

Menda smo zares podivjali in spet je moral s palico na lestev.

Med tednom tako in tako nismo imeli nobenega pravega veselja.

Mene je mati pripravljala za birmo in dvakrat tedensko sem moral h katehetu, kjer sem predvsem molil. Seveda ji tega nisem zameril. Za birmo sem namreč moral imeti tudi botra in tega je bilo mogoče dobiti samo v mestu. Vsaj bratu ga je mati našla na Starem trgu in od takrat dalje je Landi nosil temno obleko z botrovim imenom za ovratnikom. Njegov boter je bil namreč lastnik tovarne konfekcije in perila.

V četrtek ali kdaj sva tudi midva z materjo odšla na Stari trg.

»Spet prošnja,« je rekla mati. »Fant ima dobro spričevalo in se sploh pridno uči. Rada bi, da bi šel k birmi, dokler je priden.«

»Ne vem, kako bo,« je rekel boter zamišljeno. »Letos jih imam že dvanajst.«

»Rada bi, res bi rada,« je dejala mati, »da bi šel fant k birmi, še preden bo vojna.«

»Verjamem,« je rekel boter, »ampak ne vem, res ne vem, kako bo. Letos jih imam že dvanajst. Vaš bi bil trinajsti.«

»Pred leti ste vezali birmo tudi mojemu starejšemu sinu. Menda se še spominjate,« je dejala mati. »Tokrat ste jih imeli šestnajst.«

Boter se je zamislil in vprašal:

»Kako se že pišete?«

Mati se je obotavljivo prestopila in menda mu ni hotela povedati.

»Pišemo se Peternelj,« sem rekel.

»Aha, spominjam se. Zdaj se spominjam,« je dejal boter in strmo pogledal vame in v mater. »Vaš mož, če se ne motim, je bolniški strežnik. Če se ne motim, ni prav preveč pobožen in rad pije.«

»Žal res rad pije,« je rekla mati, »ampak otrok ni tega nič kriv. Prav pridno se uči in res bi rada, da bi šel k birmi, dokler je priden.«

»Ne vem, kako bo,« je rekel boter. »Letos jih imam že dvanajst.«

Mati je zaskrbljeno zmajevala z glavo in kar ni mogla verjeti. Nikdar ni imela kaj dosti sreče, toda še vedno je potrpežljivo čakala.

Z Jasno je bilo čisto drugače.

Jasna je bila vedno prepričana, da oče še pride, in navsezadnje je res prišel. Igrali smo se na Lasanovem

gostilniškem dvorišču, ko smo ga opazili ob prevoznikovi ograji. Prišel je s klobukom in z aktovko. Jasna mu je stekla naproti, medtem ko sva jo midva z bratom naglo pobrala čez cesto.

Vsa zadihana sva se ustavila šele v kuhinji.

»Domov gre,« je rekel Landi.

»Kdo?« je vprašala mati.

Pogledala je še mene in potem verjela. Hipoma je bila vsa iz sebe. Vsi trije smo zadrževali sapo in prisluškovali v hodnik. Jasno je oče že na cesti vzel v naročje in jo odnesel iz veže naravnost v sobo. Nam se nista niti pokazala. Iz kuhinje smo vlekli na ušesa in ugibali, kaj neki počenjata. Naposled se je mati zganila in nestrpno dejala:

»No, koga še čakata! Spravita se spat.«

Nama se seveda ni tako strašansko mudilo. V veži je visel očetov suknjič in vsa hiša je zaudarjala po Splošni bolnišnici. Ob takih priložnostih je bilo vselej kaj malega narobe. Pred sobnimi vrati sva obstala in nisva vedela, ali naj potrkava ali ne. Toda Jasna je bila z očetom že v postelji.

»No, kako je, fanta?« je rekel oče.

»Nič novega ni,« je dejala Jasna.

»Nekaj že je, nekaj,« je rekel oče. »Povejta, fanta.«

»Tone je bil medtem pri prvem obhajilu,« je povedala Jasna.

»Pa ne res?« je rekel oče.

»Res,« je povedala Jasna. »Zdaj bo šel k birmi. Še preden bo vojna, bo šel k birmi.«

Midva z bratom sploh nisva prišla do besede. Govorila je samo Jasna, kar je bilo obema za malo, in Landi naju je užaljeno pokrtil čez glavo. Nato sva se potihoma menila kar sama.

»Povrh vsega še laže,« sem rekel. »Ne bom šel k birmi.«

»Škoda,« je rekel Landi, »birma niti ni tako napačna.«

»Vem,« sem dejal, »ampak imeti moraš botra.«

»Seveda, imeti moraš botra,« je rekel Landi, »potlej birma niti ni tako napačna. Od botra dobiš obleko in škatlo.«

»Tudi škatlo?«

»Škatlo tudi,« je dejal Landi. »Ta je pravzaprav največ vredna. V škatli so bonboni, piškoti, čokolada, napolitanke, pomaranče in molitvenik.«

»Polna škatla in vse se lahko poje,« sem rekel.

»Vse,« je rekel Landi, »razen molitvenika.«

Menila sva se bolj zanalašč in zaspala sva, še preden je prišla mati. Zjutraj očeta že ni bilo več, medtem ko je bila mati že spet v kuhinji. Po navadi je ves dan prestala na nogah in tudi pri zajtrku je molila in jedla kar stoje.

»Naj bo, kakor hoče,« je rekla Jasna, »midva z očetom se bova še pred vojno preselila k Minki. Oče bo raznašal klobuke in obema se bo dobro godilo.«

»Kar misli si,« je rekel Landi. »Nikamor ne boš šla. Dobro bi bilo, če bi te odpeljal, ampak naš oče še nikdar ni storil nič pametnega.«

»Še nikdar nič pametnega!« je rekla Jasna.

»Še nikdar!« je potrdil Landi. »Naš oče ni za nobeno rabo.«

»Slišiš!« je rekla Jasna in me dregnila s komolcem. »Naš oče ni za nobeno rabo.«

»Nikdar še ni storil nič pametnega,« je dejal Landi.

»Za božo voljo,« se je oglasila mati. »Kako vendar govorite o svojem očetu!«

Še vedno je stala za zidom in menda je tudi jokala stojte.

Nasploh je po očetovem odhodu bilo, kakor da sploh ni prišel in ga tudi nikdar več ne bo. Zamestni ljudje ga tako in tako niso poznali in razen nas ga ni nihče pogrešal. Šone je še kar naprej lepil Jutro in moški so še vedno na dolgo in široko govorili o vojni, tako da se je zdelo vse manj in manj res. Ženske so še kar naprej vlačile vkup velike vreče moke, vendar to zdaj že ni imelo več pravega pomena: popoldne je Šone za stolnico prodajal ptiče in tudi ptiče so ljudje kupovali kot nikdar poprej.

Cirkusanti iz Opola so vsak večer zapregli svojega konja in z vozom obšli vse zamestje. Zdaj niso več razglašali zadnje predstave in nikogar v Mostah ni bilo več strah, da bi jih zamudil. Iz vagonov so se preselili v poboljševalnico na Selu in tako se je zdelo, da bodo s svojim šotorom ostali na Rahnetovem zemljišču za vse večne čase. Sicer so zdaj živeli kot drugi zamestni ljudje in sploh niso bili več cirkusanti.

Na Lasanovem dvorišču še niso prenehali kartati. Ob nedeljah popoldne, ko so pomile posodo, so prišle na dvorišče še ženske iz vseh Lasanovih stanovanj. Pridružile so se svojim možem in kaj hitro je bila vsa sreča na njihovi strani. Prišle so z drobižem v pesteh in kaj kmalu so imele vse žepe polne papirja.

Ampak še več sreče je imel Jole.

Z Joletom se namreč ni mogel meriti nihče in tudi mi-dva sva imela neporavnane račune. Ta fant je bil naravnost rojen za kartanje. Kar naprej je visel na Lasanovi ograji in se delal, da gleda balinarje, toda v žepu je imel karte in kar sproti me je obral za vsak dinar. Dan po očetovem odhodu sem na Oražmovi žagi prenašal deske, medtem ko je Jole ves dan pohajal. Takoj po delu me je zvalil pod Lasanove kostonje in me oskubel za ves zaslužek.

»Na,« je rekel potem, »vzemi nazaj.«

Tega mu seveda nisem odpustil: denar sem vzel nazaj in ga na vso jezo zmetal v Kemično tovarno. Toda Jole je čakal samo na ta trenutek: takoj je sedel na rob pločnika in se nasmejal do solz.

Odslej je imel največ veselja z mano in z Matro. Vse dni je pohajal po Lasanovem dvorišču in govoril, da bo postal natak, v resnici pa je iskal mene in Matro. Jaz kratko in malo nisem smel imeti denarja, medtem ko Matra ni in ni več prišel do svojih cigaret. Če ni bilo drugače, ga je Jole počakal pred trafiko in ga speljal na Lasanovo dvorišče.

»Že spet me boš obral,« je rekel Matra.

»Kdo ve,« je dejal Jole. »Tega vnaprej nikdar ne moreš vedeti.«

Potem sta sedla za mizo in Jole ga je kar mimogrede oskubel do zadnjega dinarja.

»Že spet me je obral,« je rekel Matra in se s hlačami v rokah sprehodil pod kostanji in po dvorišču. »Jezus in Marija,« je rekel, »kako me ta fant obira!«

Z železničarjem so bili le križi in težave. Stalno je stal pod oknom svojega pritličnega stanovanja in prosil ženo denarja za cigarete. Po mojem sta z ženo prežive-la več ob oknu kot v stanovanju. V službo so Matro klicali sredi noči in malone vsako noč je odpiral okno in spraševal, kako in kdaj in zakaj. Nikoli ni nič verjel. Od polnoči do jutra se je odpravljaj v službo in pridušeno

klel. Vrh tega mu nobene hlače niso bile po meri. Nosil jih je v rokah, hodil z domačega na gostilniško dvorišče in se čudil zdaj temu, zdaj onemu. Kdaj pa kdaj me je tiho poklical za sabo na stopnišče in mi skrivaj stisnil v roko kos kruha.

»Le vzemi,« je rekel, »ko vem, da si lačen. Samo nikar ne povej tega Ivanki!«

Potem je vzel v roke hlače in odšel po kakšnem opravlku. Čez kakšno uro ali dve me je poiskal v Lasanovih kostanjih ali kje drugje in me vprašal:

»Si se najedel?«

Jaz sem mu prikimal in Matra je takoj zatem še rekel: »Samo nikar ne povej tega Ivanki!«

Ivanka je bila njegova žena in jaz se je pravzaprav nisem bal. Res da je bila visoka in da je hotela vse videti in vedeti, vendar ni bila slaba ženska. Že navsezgodaj je bila na nogah in na poti v mesto, od koder se je vrnila s polno mrežo sadja in zelenjave. Vedno jo je bilo videti z jabolkom v ustih ali v rokah. Z Matro sta veliko kričala in Ivanka je tekala od okna do okna in prestrašeno gledala, če ju morda kdo ne posluša. Na vsake toliko, kadar je bil Matra v službi, se je sklonila skozi okno in mi vrgla kos kruha.

»Na,« je rekla, »vendar ne smeš povedati Karlu.«

»Komu?« sem se zavzel. »Menda mislite Matri.«

»Njemu,« je rekla, »mojemu možu, Matri, ali kakor mu že pravite.«

Meni kaj takega seveda ni prišlo niti na rob pameti.

S kruhom sem se potepel od okna in kakor hitro sem se najedel, sem že našel kaj in se zamotil.

Pravzaprav je bilo v Mostah vedno kaj novega.

Delo na Domu svetega Vincenca je naprej teklo počasi, nato pa je bila zgradba kar na lepem pod streho. Delavci so vrh strehe natakneli smreko, podrli svoje barake in odšli. Prej so pod večer sedeli na pragih svojih barak, igrali na orglice in peli, da jih je bilo veselje poslušati. Zdaj je za delavci in barakami ostalo samo nekaj malega slame in Dom svetega Vincenca.

Od delavcev je ostal samo stari Mate. Njega ni mikalo dalje in iz barake se je preselil v Dom za hišnika. Po novem je ob sončnih dneh posedal na stopnicah pred kapelo in zamišljeno pljuval predse. Znal je seveda še veliko drugega in za svoje znanje se je imel zahvaliti benediktincem, ki so nekoč vse vestno prepisali. Zraven tega je bil veliko dolžan tudi trogirskemu škofu, ki mu je pisal lepe razglednice in mu z risbami ponazarjal cerkvene dogodke. Tako naposled niti ni bilo čudno, če je stari Mate sedel na stopnicah pred kapelo in govoril pametno po ves dan.

V rokah je držal razglednice in pravil:

»To je dalmatinski patron sveti Hieronim . . .«

»Patron vseh Dalmatincev!« sem se zavzel.

»Prav vseh,« je rekel stari Mate. »Bil je dovolj pаметen za kaj takega. Sveti Avguštín je celo menil, da nihče ni znal tega, kar bi bilo Hieronimu neznanó.«

»Videti je zelo čuden,« sem rekel.

»Seveda, saj je tudi bil velik čudak,« je dejal Mate in me potisnil od sebe. »Čakaj,« je dejal, »pljuniti moram.« Pljunil je daleč čez stopnice in dejal:

»Sveti Hieronim je bil hude krvi, kakor se temu že pravi. Večkrat se je zjezil brez pravega vzroka in celo s svojimi najboljšimi prijatelji se je stepel za vsako malenkost. Potlej mu je bilo seveda žal. Vzel je kamen, se tolkel po prséh in prosil: ,O Bog, prizanesi mi, ker sem Dalmatinec'.«

»Oblečen je po pastirsko,« sem pripomnil. »Zraven njega stoji lev.«

»To je bilo pozneje,« je dejal stari Mate. »Tedaj si je nadel ovčjo kožo, vzel malho s koščkom kruha in se odpravil v Palestino, da se v samoti poravna z Bogom. In lev, kakor vidiš, mu je prinašal hrano.«

»Sam lev!« sem se zavzel.

»Da, sam lev,« je rekel stari Mate in me potisnil od sebe. »Čakaj,« je rekel, »pljuniti moram.«

Pljunil je daleč čez stopnice na pločnik in rekel:

»Zdaj me pusti, utrujen sem.«

Iz njega nisem spravil niti besede več in sem ga res moral pustiti. Tiho sem se pobral s stopnišča in se po kratkem preudarku odpravil za Landijem. Kam drugam tako nisem imel iti. Toda Landi je bil starejši od mene, potepal se je daleč naokrog, in četudi sem kdaj naletel nanj, me ni hotel vzeti s sabo. Doma ga seveda ni bilo nikdar in najčešče sem ga srečal tam, kjer sem ga najmanj pričakoval.

Pred veliko nočjo sem po materini želji hodil za božjimi grobovi od cerkve do cerkve. Po naključju me je zaneslo čez Zmajski most in prav tam sem naletel na Landija. Čepel je pod mostom in gledal v vodo.

»Kaj pa delaš tam?« sem ga vprašal z mosta.

»Drva žagam,« je rekel kratko Landi.

V resnici je gledal za ribami in me ni pustil k sebi.

Zdaj je bilo poletje in Landija čez dan zlepa nisem več videl. Najbrž se je potikal po Baronovem parku, kjer se je popoldne lahko kopal. Takoj za Baronovim parkom je tekel Grubarjev kanal in tam se je popoldne kopalo veliko ljudi. Po vsej sili se je moral kopati tudi moj brat in z njim vred še vsi starejši zamestni fantje — Mandi, Eko in Mac. Po moje so stali v vodi in lovili paglavce. Pod večer so jih v Baronovem parku še pekli in tako nihče izmed njih ni bil lačen. Toda zatrdno le nisem nič vedel in naj sem Landija še tako iskal, ga le nisem našel.

V prvi temi se je prikradel na Lasanovo dvorišče in ubogljivo sedel na klop pred drvarnicami. Tedaj se je zdelo, da je ves dan presedel tam in da se sploh ni ganil nikamor.

»Le kod hodiš?« sem ga vprašal.

»Povsod me je dosti,« je rekel.

»Jutri me vzemi s sabo,« sem rekel.

Spet me je prijelo in zdaj je bila to želja vseh mojih želja.

»Ti bodi lepo doma,« je rekel brat. »Nekdo mora biti tudi doma.«

»Kaj bom doma,« sem rekel. »Mati me ves dan samo krega.«

»Pa pojdi z doma,« je dejal brat.

In nobena beseda ni več zalegla. Landi je vstal s klopi, in čeprav je zamudil vse, kar se je tega dne zgodilo doma, zdaj ni hotel zamuditi gospoda Mihaela.

Gospod Mihael se je oglasil pri nas vsak večer. Bil je iz materinega kraja in njenih let in često ni vedel, kam naj se obrne. Čez dan se je motil v prometni pisarni na železniški postaji, toda zvečer že ni imel več pametnega opravka. Za nedeljsko veselje je imel na Fužinah čebele, a razen čebel ni imel nikogar več živega. Zvečer ga je najrajši prineslo k nam. Slišali smo ga že od daleč, kajti gospod Mihael je pozdravljal že v temi na stopnišču. Nato je lep čas stal še na predpražniku in si odrevene-

lih nog strugal čevlje. Končno je stopil v kuhinjo in rekel:

»Ne zamerite! Tudi sam vem, da tako ne gre več naprej. Najti si moram žensko in svoj dom.«

»Za božjo voljo,« je rekla mati. »Žensk je vendar na pretek.« Gospod Mihael jo je najprej preslišal in nato vprašal po očetu:

»Kaj pa Ivan?«

»Ni ga še,« je rekla mati. »Niti beliča mi ni pustil in ne kaže mi drugega, kakor da grem v službo. Ne vem, sam ni niti tako slab človek, le onadva, bolniški vratar in čuvaj ga takoj pretentata.«

Z očetom si menda nihče ni bil na jasnem. Še materi je kaj kmalu zmanjkalo besed o njem in gospod Mihael je sedel za mizo, da sta z bratom postavila šah. Na očeta smo tako in tako prišli samo ob tem ali onem spominu in kadar je kdo vprašal po njem.

Jasna se je na primer pri zajtrku na vsem lepem domislila:

»Zdaj bova pa res šla. Morda že jutri. Oče bo raznašal klobuke in obema se bo dobro godilo.«

»Sta že tam,« je rekel Landi.

»Slišiš!« je dejala Jasna in me dregnila s komolcem. »Landi ne verjame, da bova šla.«

»Sta že tam,« je rekel Landi. »Saj pravim, da sta že tam.«

»Nisva,« je rekla Jasna. »Ampak šla bova.«

»Šla bosta,« je dejal Landi, »ampak najprej si bosta naročila vina in se pošteno napila. Naš oče brez vina ne pride nikamor.«

Tedaj se je vmešala mati.

»Spravite se mi v šolo,« je rekla.

Toda Jasna je bila za šolo še premajhna in je ostala doma. Šla sva samo midva z bratom. Landi je moral v meščansko šolo za železniško progo in pot naju je nekaj korakov vodila skupaj. Jaz sem obiskoval osnovno šolo na Zaloški cesti. Z novim šolskim letom je bila z mano v razredu tudi Helena in zdaj mi res ni več kazalo zamujati. Učitelj nam je včasih bral iz knjige Pod svobodnim soncem in Helena ga je nadvse zvesto poslušala. Njen oče je imel na Zaloški cesti tovarno in to je bila velika zgradba z napisom Tovarna usnja in usnjenih izdelkov. Helena je stanovala na vrtu zraven tovarne, v šoli je sedela sama zase in učitelja je poslušala z rahlo odprtimi usti. Vrh tega je dišala po milu in vsa šola je bila zaljubljena vanjo.

Med odmorom sem hitro prisedel k njej:

»Tebe imajo vsi radi,« sem rekel.

»Menda res vsi,« je dejala Helena in se mi umaknila na rob klopi. »Še katehet.«

Po končanem pouku sem jo pospremil. Ubrala sva jo po Zaloški cesti in stopala sva vseskozi molče. Helena se

je namreč držala korak pred mano in nikdar mi ni prišlo na misel, da bi jo spotoma še ogovarjal in zadrževal. Za podobne norčije se mi je zdela preresna. Pred Tovarno usnja in usnjenih izdelkov se je povzpela na prste in pozvonila na zvonec pri vrtnih vratih. Takoj zatem je pritekla nad dvorišče gospodična Matilda in jo spustila noter.

Vzela ji je aktovko in se nemudoma vrnila v hišo. Helena je ostala na dvorišču in najprej je razširila roke, kot da nima ničesar početi. Zadržala se je med gredicami in sama zase našobljeno opazovala rože. Potem je stekla za hišo, se vrnila z vrvjo in pričela skakati čeznjo. Jaz sem stal na pločniku pred vrtnimi vrati, medtem ko je Helena skakala čez vrv in se obnašala, kakor da me sploh ni več zraven. Toda slej ko prej se je upehala in se mi približala.

»Ali sploh ne misliš domov?«

»Ne,« sem rekel in sem jo gledal.

Včasih mi je prišla tako blizu, da ji sploh nisem odgovoril — samo gledal sem jo. Včasih sta pred vrtnimi vrati obstala tudi Cine in Šone in sta jo gledala z mano vred. Kakor hitro smo bili trije, se je Helena umaknila na spodnji konec dvorišča, kjer se je razkoračila in se tudi sama nepremično zagledala v nas. Naenkrat je postala vsa kljubovalna in nihče ni vedel, kdo bo s pogledom

vzdržal dlje. Običajno je prvi popustil Cine in me nestrpno potegnil za rokav.

»Poglejva rajši v zavetišče. Mate je še zmerom bolan.«

»Počakajta še malo,« je rekel Šone negibno.

Stari Mate je bil že nekaj dni bolan. Čeprav je bilo še veliko toplega sonca, ni več posedal na stopnišču pred kapelo. Po novem sva ga s Cinetom kdaj pa kdaj obiskala v njegovi sobi. Znal je stari Mate še vedno veliko.

»Pa pojdiva,« sem rekel.

»Počakajta še malo,« je rekel Šone. »Čisto malo.«

Toda midva ga nisva čakala. Pustila sva ga pred vrati na Zaloški cesti in sva jo ubrala v Zeleno jamo. Navadno se je zgodilo, da nisva prišla daleč: spotoma je že kaj prišlo vmes.

Cine je nenadoma obstal in rekel:

»Potlej bodo razglednice prihajale na moj naslov.«

»Kdaj misliš potlej?« sem ga vprašal.

»Po njegovi smrti.«

»Mate vendar ne bo umrl.«

»Čemu ne?« se je zavzel Cine.

»Po mojem taki ljudje ne umirajo.«

»Ti si nor. Komaj zdaj vidim, da si nor,« je rekel Cine.

»Vsi ljudje umrejo. Boš že videl, zdaj, ko bo vojna.«

Hip nato sva si bila v laseh. Cine je hotel vse vedeti in tega nisem prenesel. Spoprijela sva se na kratko, tako da se pravzaprav nikdar ni pokazalo, kdo je močnejši. Po

treh brcah sva skočila narazen in hip nato sva nadaljevala pot in razgovor.

»Ti si nor, zdaj vidim, da si zares nor,« je rekel Cine.

»No, kdaj se poje Veni Sancte Spiritus?«

»Za binkošti, če že hočeš res vedeti.«

»Ni res,« je dejal Cine in hotel je vedeti celo več kot Mate. »Petdeset dni po veliki noči.«

»A kaj je takrat?« sem rekel. »Petdeset dni po veliki noči so binkošti. Takrat bi moral k birmi. Binkošti so Pentecoste in pentecoste je petdeset.«

»Razglednice bodo prihajale na moj naslov,« je dejal Cine in se ježno umaknil na drugo stran ceste.

»Veni Sancte Spiritus se poje za binkošti,« sem rekel s te strani ceste.

Cine je splezal na zid Kemične tovarne in se meni nič tebi nič zagledal v skladišča. Res da si jih je ogledal že stokrat predtem, toda še vedno je imel to grdo navado, da se je rad pretvarjal. Povzpel se je na zid in kratko in malo pozabil na najino pot in namen. Dobila sva se šele pod večer na Lasanovem dvorišču.

Toda takrat sem imel že druge skrbi.

Na vsem lepem se je namreč prikazal oče. Z vratarjem sta se ga najbrž pošteno nalila in se mu je stožilo po domu. Vsaj videti je bilo tako. Opazil sem ga šele za prevoznikovo ograjo in celo Jasna je ocenila, da je tokrat ne bo vzel v naročje. Tokrat se je namreč držal prevozniko-

ve ograje in bilo je čudno, da se je sploh še držal na nogah.

Oba z Jasno sva jo pocedila naravnost domov.

Čez delj časa je za nama prineslo še očeta.

»Dober večer!« je zaklical ves nasmejan.

Mati si je dala opraviti s šivanjem in mu ni odgovorila. Ampak oče se ni dal tako hitro premotiti, kajti na vsake toliko si je zaželel tudi družinskega življenja. Ves nasmejan se je zamajal po kuhinji, in kakor hitro se je spravil za mizo, si je zaželel še copat. Že ob misli nanje se mu je kar samo smejalo.

»No, žena,« je rekel materi, »sezuj vendar svojega moža.«

Toda mati ga ni bila vesela. Za dekle je bila še vedno lahko in rajši kot očetova žena, je hipoma postala ves drug človek. Pobrala je svoje šivanje in se preselila v sobo.

»Že prav, ampak otroka vse vidita,« je rekel oče.

Trudoma se je spravil kvišku in stopil za materjo.

»Me boš sezula ali ne?« je rekel. »Prišel sem domov in me ni nobeden vesel. Nobeden nima zame niti prijazne besede.«

»Je že ne zaslužiš,« je rekla mati.

»Že vidim, da nimam več doma,« je rekel oče. »Na stara leta mi ne kaže drugega, kot da se poberem k Miniki. Dekle mi vsaj ne bo nič očitalo.«

»Le pojdi,« je rekla mati.

»Saj bom tudi šel,« je rekel oče. »Tam bom vsaj živel, kot se spodobi. Odkar ima klobučarski salon, me stalno vabi. ‚Pridi‘, mi pravi, ‚ne bo se ti slabo godilo. Kadar boš imel čas in kadar se ti bo ljubilo, boš raznašal klobuke. Privoščil si boš kozarček vina, ne da bi ti kdo kaj očital.‘«

»Ti in tvoji klobuki,« je rekla mati, »in tvoje klobučarstvo.«

»Da,« je rekel oče, »klobučarstvo Minka Peternelj.«

»Peternelj?« je rekla mati. »Zadnjič si rekel Mežan. Še prej si rekel Krivec.«

»Peternelj, Mežan ali Krivec,« je rekel oče. »To ni važno. Ne vem, kako se je pisala tista punčara. Važna je tako in tako samo Minka. To je moja kri.«

»Če je tako,« rekla mati, »se kar spravi.«

»Se bom že spravil,« je rekel oče. »Kar takoj in pošteno se bom spravil. Saj nisem nor, da bi živel v tem siromaštvu, ko imam vendar bogato hčer. In še otroke vzamem s sabo. Potlej ne vem, komu boš ukazovala.«

»Le vzemi jih,« je rekla mati, »saj doslej niso imeli nič dobrega.«

»Vzel jih bom, seveda jih bom vzel,« je rekel oče. »Ostala boš sama in kar ostani. Za Minko tako nikdar nisi hotela slišati. Svoj čas bi jo lahko vzela k sebi in bi bilo vse prav.«

»Saj nisem niti vedela zanjo,« je rekla mati. »Povedal si mi čez tri leta. Če bi to vedela takrat, ko sva se poročila, ne bi vzela niti tebe.«

Takoj za njo se je oglasil spet oče. Potem spet mati. Nista in nista znala nehati in prepir je trajal vse, dokler ni mati zinila kakšne preveč. Takrat se meni ni dalo poslušati dalje. Oče je dvignil pest, in še preden je Jasna zajokala, sem se potepel na cesto.

S ceste sem se potepel v smetarjevo klet.

Smetarjeva žena me je kratko pogledala in rekla:

»Že spet je tu.«

Cestarjo je kratko zavrnil:

»Kam pa naj gre drugam, te vprašam? Zdajle povsod večerjajo.«

Jaz sem molčal. Prišel sem k Modesti.

Žal s smetarjevo družino ni bilo vse v najlepšem redu. Svoj čas so imeli poleg Modeste še sina, ki se jim je pozneje kratko in malo izgubil. Bil je deloven fant in po zamestnem mišljenju bi bilo zanj še najpametneje, če bi se izučil kakšne obrti. Na to sta sicer sčasoma prišla tudi smetar in njegova žena, toda v naši ulici ni bilo nobenega krojača in cestar je odločil.

»Za krojača pojde.«

Stanovali so na vogalu Zvezne in Tovarniške ulice in žena se mu je uprla:

»Krojača imamo vendar v sosedstvu.«

»Že res,« je rekel smetar, »ampak ta je v drugi ulici.«

Tako je kazalo, da bo fant le prišel do svoje obrti, toda krojač ga ni maral za vajenca. Po vsej verjetnosti ga je bilo strah, da bo fant začel svojo obrt kar v sosedstvu. Pozneje se je fant zaposlil pri sodavičarju na Šmartinski cesti in domači niso več vedeli za njegova pota: zanje se je izgubil. V resnici je razvažal sodavico od enega do drugega konca mesta, od Most do Viča in od Rakovnika do Šiške. Najrajši se je zadrževal pri Španu v Starem Vodmatu in izvoščku Antonu je celo rekel:

»Vsa sreča, da nisem postal krojač. Saj bi ne videl niti malo sveta.«

Domov ga seveda ni bilo več in smetarja sta imela samo še Modesto. Temu dekletu pa je bila prva in edina skrb šola. V vsem zamestju ni bilo otroka, ki bi tako rad obiskoval šolo kot Modesta. Najprej je bila nekaj let doma, ker je v šoli niso marali, nakar si je v Domu svetega Vincenca izprosila šolsko haljo in tedaj se ji je vse skupaj obrnilo na prav. V šolo je odhajala po kosilu kot tudi vsi drugi zamestni šolarji. Oblekla je haljo in vzela bratove zvezke. Šla je mimo osnovne šole na Zaloški cesti, mimo ženske gimnazije na Poljanah, mimo učiteljskega doma na Resljevi cesti in vse do mestne vrtnarije v Tivoliju. Tam je namreč delala. Zvečer je vzela zvezke in se vrnila v Zeleno jamo z ostalimi zamestnimi šolarji.

Komaj sem prišel k njej, že sva sedla na tla in zalistala po bratovih zvezkih. Strani so bile na pol prazne, ker se brat nikdar ni naučil pisati.

»Najbrž ti bom napisala pismo,« je rekla Modesta.

»Ni treba,« sem rekel. »Meni ga bo najbrž napisala Helena.«

»Napisala ti ga bom kljub temu,« je dejala Modesta.

»Ni treba, res ni treba,« sem rekel. »Lahko se zgodi, da bodo na moj naslov prihajale tudi razglednice iz Trogira. Toliko pošte bi bilo zame preveč.«

»Kakor hočeš,« je rekla Modesta. »Prav rada bi ti napisala pismo.«

»Verjamem,« sem dejal, »ampak najprej bom počakal na Heleno.«

K temu sem še dodal:

»Danes je prišel moj oče.«

»Vem,« je rekla Modesta, »sicer te sploh ne bi bilo k meni.«

Tudi Modesta ni znala nehati in navijala je zmerom eno in isto.

Navsezadnje sem vstal in odšel.

Očeta že nisem dobil več doma. Zdaj je za mizo sedel Landi in z gospodom Mihaelom igral šah, kakor da se ni sploh nič zgodilo.

V postelji sem ga opomnil:

»Kdaj me boš vzela s sabo?«

»Kaj boš z mano?« je rekel.

»Kaj bom!« sem dejal. »Bom že kaj. Povsod je nemara znosnejše.«

»Bi znal zamotiti trgovko v Ljubljanski ulici?«

»Trgovko misliš,« sem rekel. »Pred nosom ji speljem, kar koli hočeš. Za trgovca v Ciglarjevi ulici ne rečem, ker je škilast in nikdar ne vem, kam gleda. Ampak trgovki! Mar ji nisem zadnjič speljal fig?«

»Ni res. Zasačila te je.«

»Dobro, zasačila me je. Ampak zasačila me je samo zato, ker so bile fige navite v kolobar. Tri sem kar mimogrede vtaknil v žep in bil sem že med vrati, ko sem opazil, da se kolobar odvija in vleče za mano. Če bi vedel, da so fige navite v kolobar, bi me trgovka nikdar ne dobila.«

To seveda ni bilo res. Samo trgovec v Ciglarjevi ulici je bil zares škilast. Nekaj podobnega se je zgodilo Sonetu, vendar Landi tega ni mogel vedeti.

»Saj verjamem,« je rekel, »ampak z nami kljub temu ne moreš. Z nami je zate kljub temu pretežko.«

»Pretežko praviš! Zame ni nič pretežko.«

»Ni pretežko!« je rekel Landi. »Mar bi si upal pri belem dnevu dvigniti predpražnik pred trgovino? Železen predpražnik pred trgovino v Ljubljanski ulici?«

»Upal bi si.«

»Nakar bi se upal spustiti v klet?«

»Tudi v klet bi se spustil.«

»In vzel bi dvajset jajc in kolikor je potrebno masti?«

»Vzel bi trideset jajc in kolikor je potrebne masti.«

»In vsa ta jajca bi pojedel?«

»Ne, prav vseh jajc ne bi mogel pojesti.«

»No, vidiš,« je rekel Landi. »Ne moreš z nami. Mi jajca tudi pojemo.«

Nato se je še zasmejal in mi obrnil hrbet. K besedi ga je pripravila šele mati. Kakor hitro je legla k Jasni in jo zbudila, se je prekrižala in pričela moliti. Češčena Marija in angel varuh sta veljala zanjo in za nas. Potem je za trenutek premolknila, in ne da bi razklenila roke, je rekla:

»Še očenaš za očeta.«

2

Jole je še vedno predvsem kartal. Zraven tega še vedno ni trpel psov in mimo Lasanovega čuvaja sploh ni več znal. To menda že zato, ker je pes popadel in odnesel vsako kost. Jole je namreč kosti zbiral in jih nosil v Tovarno kleja in umetnih gnojil. Brž ko je opazil Lasanovega čuvaja, je obstal in ga začel zmerjati:

»Pes! Pes! Pes!«

Nato se je še pomilovalno nasmehnil in rekel:

»Saj ni za nobeno rabo. Vse pretrpi in veliko požre.«
Sicer je imel vsakdo v zamestju svoje opravilo.

Zaposlila se je tudi naša mati. Seveda si ni znala poiskati kaj pametnega in zaposlila se je v sušilnici zdravilnih zelišč na Šempetrski cesti. Tam je od jutra do mraka rezala čebulo in prihajala domov z vnetimi očmi. Z delom je seveda tudi nekaj malega zaslužila, vendar Landi o delu le ni hotel slišati ničesar. Resda je bil že dovolj velik, da bi lahko prijel za kar koli, toda vse preveč rad se je potepal po Baronovem parku. Tako je delala in služila denar pravzaprav samo mati. Meni do denarja kratko in malo ni bilo mogoče. Z Joletom sva nabirala staro železje in sprva je kazalo, da bova oba

dobro zaslužila. Potem sva železje odpeljala h Kovini na Zaloško cesto in komaj sva dobila denar, me je Jole že na pločniku obral do zadnjega dinarja. Nato je sedel na voziček in se pričel lomiti od smeha.

»Saj ti vrnem, če hočeš,« je rekel.

Tega mu seveda tudi to pot nisem odpustil: vzel sem denar in ga na vso jezo zmetal v Ljubljano.

Zaslužiti sem ga moral kako drugače. Najprej sem poskusil na Oražmovi žagi, toda hlodi so bili še vedno pretežki in povrh tega sem po nerodnosti prišel pod skladovnico lesa, da sem nekaj dni šepal. Zato sem poskusil s ptiči, kajti Šonetu se je posel za stolno cerkvijo presneto izplačal. Jaz sem postajal tam vsako popoldne, za binkošti sem pospremil vse birmance in birmanke, toda ptiča nisem prodal nobenega.

Šone je imel veliko srečo. Zjutraj je raznašal in lepil Jutro in si že pred poukom zaslužil lep denar. To ga je po svoje prevzelo in kaj kmalu je po pouku prodajal še knjige. Najprej se je lotil prodaje knjige o sodobni prehrani, s katero je hodil od hiše do hiše in govoril:

»Kupite to knjigo! Tiskali so jo zaradi pomanjkanja in vrnila vam bo družinsko srečo.«

Ljudje so kupovali knjigo vseprek in Šone je bil v nekaj dneh poln denarja. Vendar mu tega uspeha še ni bilo dovolj. Takoj nato se je lotil posla s knjigo, ki je učila, kako si pridobiš prijatelja. Iz nje je bilo moč zvedeti,

kako se priljubiš in kako pripraviš ljudi, da te spoštujejo. Mimo tega je bilo v knjigi še devet nasvetov, kako spremeniš mišljenje svojih bližnjih, in šest pravil za srečno družinsko življenje. Šone je najprej knjigo vestno prebral in se odpravil na delo. V knjigi je pisalo, da je potrebno imeti resnično in globoko zanimanje za svoje bližnje, tako da je stopil v Semetovo štacuno in rekel:

»Gospa, davi sem vas videl v mestu. Če se ne motim, imate strašansko zatekle noge in po moje ne bi smeli ves božji dan prestati na nogah. Po moje lahko strežete tudi s stola. Odjemalci vam tega prav gotovo ne bodo zamerili. Za vsak primer pa je tule še knjiga, ki vam prikliče vse stare prijatelje.«

Gospa Seme je nemudoma sedla.

»Čuj,« je rekla čez čas, »kaj se ti ne zdi, da sem za tvoje norčije prestara.«

»Morda res,« je rekel Šone, »ampak pustite bližnjega, naj govori po mili volji.«

Gospa Seme je bruhnila v smeh, toda ko si je opomogla, je najprej kupila knjigo. Šone se je lepo zahvalil in odšel dalje. V knjigi je pisalo, da je ime človeku najslajši zvok, pa je stopil v trafikko Ob Zeleni jami:

»Dober dan, gospa Marija,« je pozdravil. »Prodajam knjigo, ki vas uči, kako na preprost način napravite dober vtis. Gospa Marija, kupite to knjigo in vedeli boste, kako si pridobiš slehernega človeka in česa je ženska

najbolj potrebna. Skratka, gospa Marija, ta knjiga je klic, ki se mu vsakdo rad odzove.«

Medtem si je gospa Marija primaknila najbližji stol. Dobila je tako močan napad smeha, da ni zdržala na nogah, toda ko je prišla k sebi, že ni več mogla brez knjige. Tako je Šone hodil od hiše do hiše, pripovedoval iz knjige in v štirih dneh zaslužil ogromno denarja.

Po tolikšnem zaslužku si je privoščil nekaj prostih dni. Vsak dan jo je takoj po kosilu ubral pred kino Moste. Tam je počakal, da so odprli čakalnico, in potem je imel slaščičar ves popoldan opraviti samo še z njim: Šone si je namreč znal tudi privoščiti. Nato je z napetim želodcem hodil po čakalnici gor in dol, zvonil z dinarji in se menil z biljeterji kot odrasel človek. V kino je sedel šele k zadnji predstavi. Nobeno popoldne ni pozabil kupiti bonbonov še za Heleno, čeprav ji zaradi tega ni bil nič bolj pri srcu. Še nadalje je hodil sam, zvonil z dinarji in komaj čakal, da bi lahko komu storil kaj dobrega.

Jaz za njegovo dobroto žal nisem imel časa.

Po kosilu sem navadno pogledal k staremu Mateju. Možak je bil še vedno bolan, in odkar sem jedel v Domu svetega Vincenca, sem ga obiskoval kar spotoma. Običajno sem pri starem dobil tudi Cineta. Fant je namreč nenehoma čepel pri njem in sčasoma se je navzel toliko njegovega znanja, da ga ni bilo več mogoče prenašati.

Komaj sva stopila na cesto, že je rekel:

»No, kaj boš potlej, ko ne bo več razglednic?«

»Razglednice bodo zmeraj,« sem rekel.

»Že res,« je rekel Cine, »ampak prihajale bodo na moj naslov.«

»Važič,« sem mu rekel.

»Prihajale bodo na moj naslov,« je dejal Cine.

Tedaj mi je bilo vsega dovolj.

»Važič,« sem zavpil.

Cine je umolknil in zaostal. Ni in ni več hotel stopati z mano vštric in kaj kmalu sem spoznal, da sem se pre-naglil.

»Parce mihi Domine quia Dalmata sum,« sem rekel.

Cine me je pogledal od strani in se zasmeljal.

»Kako praviš?«

»O Bog, prizanesi mi, ker sem Dalmatinec,« sem rekel.

»Ti nisi Dalmatinec,« je dejal Cine. »Kakšen Dalmatinec!«

»Kaj zato,« sem rekel. »Tako je dejal tudi sveti Hieronim, kadar je bil jezen.«

Kar na lepem je spet zaostal in čez čas še počenil. Videti je bilo, da se me je naveličal in da se je sklenil lotiti česa bolj pametnega. S prstom je zarisal po tleh in se zamišljeno zagledal predse. Tako si nisem mogel kaj, da

ne bi počenil še sam in si njegovega početja ogledal od blizu.

»To je riba,« sem rekel, »in pomeni kristjana.«

»Že res,« je dejal Cine, »ampak temu se pravi IHTIS. Piše se z velikimi grškimi črkami.«

»Ne modruj,« sem mu rekel.

»Vsega ti res ne morem razložiti,« je vztrajal Cine. »Vsaka črka je začetnica in vsaka začetnica ima svoj pomen. Jezus Kristus Božji Sin Odrešenik.«

»Saj vem,« sem rekel. »To že vem.«

»Nič ne veš,« je dejal Cine. »Saj se ni izšlo IHTIS. Začetnice se morajo iziti na IHTIS. Izidejo se samo po grško.«

Jaz sem vstal in se zagledal vzdolž Pokopališke ulice.

»Grem,« sem rekel in sem odšel. »Poiskati moram Landija.«

Cine je ostal na tleh in kričal za mano.

»Nič nisi vedel! Iesus Hristos Theou Hios Soter.«

Veliko pametneje je bilo poiskati Landija. Še vedno se je zadrževal v Baronovem parku, toda odkar je bilo kopanje že mimo, je nemara počel kaj drugega. Z njim sta bila tudi Mandi in Eko in vsi trije so že morali početi kaj zanimivega. Resno me je zamikalo za njimi.

Tokrat nisem nič vprašal: šel sem na lastno pest. Žal sem se odločil prepozno, kajti Mandi, Eko in brat so bili že v drevoredu: srečal sem jih na poti proti domu.

»Grem lahko z vami?« sem vprašal brata.

»Kdo ti brani,« je rekel brat in oba z Ekom sta se mi zasmejala.

Za njimi je stopal policaj in tudi njemu je šlo na smeh.

Ujel sem njihov korak in kakor hitro sem bil z njimi, sem lepo šel in čakal, kaj vse se bo še zgodilo. Zdaj so se tudi fantje držali resno in so že morali imeti nekaj za bregom. Policaj je stopal tesno za njimi in šele na Zaloški cesti se je podvizal prednje, da smo vsi skupaj zavili v policijsko pisarno. V hiši je bilo sicer še vse polno drugih uradov, toda mi smo šli za policajem in ta nas je odpeljal na dvorišče.

Tu se je postavil pred shrambo koles in nas strogo premeril od nog do glave.

»Za zdaj naj vam bo,« je rekel. »Očistite policijska kolesa in se izgubite. To vas bo že spametovalo.«

Nato nam je še požugal in se izgubil nazaj v poslopje. Landi pa mi je potisnil v roko krpo in s fantoma planil v smeh: vsi trije so posedli po tleh in se smejali kot obsedeni.

»Saj nič ne rečem, ampak tale . . .« je rekel Eko in v smehu pokazal name. »Tale sploh ni nič kriv.«

Landi se je smejal in rekel:

»To ga bo že spametovalo.«

K sreči čiščenje koles ni bilo zabavno in fantje se niso dolgo smejali. Vsi skupaj smo morali trdo prijeti za delo.

Polica j je medtem hodil na dvorišče in spet nazaj v hišo in z nami zlepa ni bil zadovoljen. Kolesa smo morali postaviti nazaj v shrambo in šele tedaj je zadržano in kratko pokimal. Še v istem trenutku so se fantje pognali skozi hodnik in na cesto, da jim ni bilo več mogoče slediti. Dohitel sem jih šele v Vodmatu. Na cesti koles niso omenjali niti v šali niti zares in tako ni bilo videti, da bi se jim sploh kaj zgodilo.

Z Landijem sva molče posedela na Lasanovem dvorišču. V prvi temi je Landi vstal in kakor vse druge dni tudi ta večer ni hotel zamuditi gospoda Mihaela.

Železničar je prišel brez zamude in pozdravil že v temi na stopnišču. Lep čas je stal na predpražniku in si odrevenelo strugal čevlje, nakar je stopil v kuhinjo in rekel:

»Na ta način ne more več naprej. Najti si moram žensko in svoj dom.«

Nato je vprašal po očetu:

»Kaj pa Ivan? Je že prišel?«

»Ni ga še,« je rekla mati. »Ko bi prišel vsaj toliko, da bi povedal, kako in kaj. Vsak čas bo vojna in sploh ničesar ne vem . . .«

Očeta se skoraj nismo nadejali več. Tudi molili nismo več redno zanj, kajti mati je prišla z dela utrujena in je v postelji pri prič zaspala.

A kot zanalašč je očeta prineslo že prihodnji dan.

Tokrat je prišel že opoldne. V kuhinji ga seveda ni dolgo strpelo, zato je vse do večera postajal pred hišo, kjer se je seznanil celo z Matro. Sedla sta pod kostanje na Lasanovem vrtu in zvrnila liter cvička. Z mrakom se je oče spravil v posteljo in Jasna mu je na nočno omarico postavila pepelnik, da je pokadil cigareto in v miru zaspal. Zjutraj smo bili že vsi na nogah, medtem ko je oče še vedno ležal v postelji in sploh ni kazal namena, da bi vstal.

Ko smo se navadili na njegov molk, je rekel:

»Nič me tako ne glejte. Dopust imam.«

Mati se je obrnila in šla na delo, midva z bratom pa v šolo.

Potemtakem se ni z očetovim prihodom nič spremenilo. Le starega Mateja sem po novem obiskoval sam. Možak je bil zdaj še huje bolan in obiskovala sva ga oba s Cinetom, toda prihajala sva vsak ob svojem času. Tako se vsaj nisva prepirala. Po kosilu sem sedel na stopnišče pred kapelo in najprej počakal na pismonošo. Trogirski škof je pisal dvakrat tedensko, vendar za pisanje ni imel določenega dneva. Večkrat se je zgodilo, da sta razglednici prišli druga za drugo, kakor so se pač vrstili svetniki in pomembni cerkveni prazniki. Treba je bilo torej čakati in nič drugega.

»Razglednica od tistega opata,« je rekel pismonoša.

»To ni opat,« sem rekel. »To je nadškof.«

Vzel sem razglednico in se za kapelo spustil v klet. Odkar je bil stari Mate bolan, me tako in tako ni več čakal in bilo mu je kaj malo mar, če še kdaj pridem. Ležal je na postelji ob zidu in pljuval po tleh. Navadno je ležal na boku in kadar se je trudoma naslonil na komolec, je odsotno gledal po sobi. Ležanje ga je dušilo in rabil je precej časa, da me je zagledal.

Običajno sem ga že moral kako opozoriti nase.

»Že spet ne razumem,« sem rekel. »Tule je razglednica, ki naj bi pomenila Jezusa, ampak na ostalo se spet ne spoznam.«

In podržal sem mu razglednico pred nosom. Stari Mate ni namreč nobene stvari jemal v roke, samo še gledal jo je, dolgo in nepremično. Tudi spoznal ni nikogar več in mene je imel za Cineta, medtem ko je Cineta ogovarjal z mojim imenom. Vsako reč je gledal dolgo in nepremično, toda nazadnje mu jo je bilo treba kljub temu še na široko pojasniti.

»Na ribi je košara,« sem rekel, »in v košari je pet hlebčkov.«

»Hlebčki so znamenje evharistije,« je dejal Mate. »Evharistija je znamenje svetega rešnjega telesa. Reši me že, o Gospod!«

»Čemu je ravno pet hlebčkov?« sem vprašal.

»Pet je svetopisemsko število,« je dejal Mate. »Jezus je nahranil pet tisoč mož in ostalo mu je še pet košar. Pet je tudi Jezusovih ran.«

»Ampak riba je v vodi,« sem rekel, »in na vsaki strani je še znak.«

»Morje je neskončno,« je dejal Mate. »Riba plava v neskončnosti in tudi to ima svoj pomen.«

»Ta dva znaka?«

»Ti dve znamenji. To sta prva in zadnja črka v grški abecedi. Alfa in Omega.«

»Torej nimata svojega pomena?«

»Imata,« je dejal Mate. »To sta prva in zadnja črka v grški abecedi. To pomeni od rojstva do smrti.«

»Alfa je rojstvo,« sem rekel.

»Tako nekako,« je dejal Mate. »Alfa pomeni od začetka, od rojstva.«

»Omega je smrt?« sem vprašal.

Tedaj se je staremu Mateju zaletelo.

»Čakaj,« je rekel, »pljuniti moram.«

Stežka se je prevalil na bok in mi pokazal od postelje. Vendar ni pljunil. Čez čas je spregovoril s polnimi usti:

»Da, omega je tudi smrt.«

Ampak veliko rajši bi pljunil.

»Saj ne morem več,« je dejal užaljeno in se prevalil vznak. Zagledal se je naravnost v strop in čez čas je spregovoril sam s sabo. Govoril je nerazločno in vse

glasneje in očitno je imel še veliko povedati. Žal je nepričakovano spet umolknil.

Ta hip se je ob meni znašel še Cine.

»Kaj je zdaj to?« je rekel.

»Omega,« sem rekel.

»Zdaj vem,« je dejal Cine.

Toda stal je ob meni in sploh ničesar ni vedel. Najrajši bi jo pobral nazaj na cesto, toda bolj kot strah ga je grabila radovednost in nazadnje se je sklonil nad posteljo.

»Kakšna omega?« je vprašal.

Zdaj tudi sam nisem več dobro vedel in po vsej sili sem obotavljivo zmignil z rameni. Potegnil sem Cineta za roko in zadenjski in po prstih sva se tiho umaknila iz sobe.

Obstala sva že pred zavetiščem in se pritajeno, drug ob drugem zagledala v gluha okna. Zunaj je bilo še precej pred mrakom, toda v kapeli so zagorele luči in kmalu nato so sestre začele moliti na ves glas.

Tedaj je Cine pokimal:

»Zdaj vem. Omega pomeni smrt.«

»Razglednice naj prihajajo na tvoj naslov,« sem rekel.

Bilo je v petek in Cine je dejal:

»Pogreb bo najbrž v nedeljo.«

V nedeljo smo obedovali z očetom in mati je bila začudo spet enkrat zgovorna in vesela. Kar nehote se je izdala, da sta z očetom popoldan določila za nedeljski

sprehod. Landi je pri tej priči odložil žlico, se pobral na cesto in se ni več prikazal. Bržkone je imel popoldan svoje opravke in ni maral ne z očetom ne z materjo.

Midva z Jasno sva obula čevlje in se nisva počutila dobro. Toda mati je že imela svoj prav in treba je bilo potrpeti. Jole je bil namreč to jesen vse predolgo bos in zdaj je bil tako prehlajen, da sploh ni bil za nikamor. Moral je v posteljo in niti za karte ni imel več časa. Odložil jih je na nočno omarico in ugibal, kdaj se bo lahko z njimi spet prikazal na Lasanovem drorišču.

Z Jasno sva se obula in potem sva na cesti čakala očeta in mater.

»Danes se bomo prav gotovo oglasili tudi pri Minki,« je rekla Jasna.

Jaz nisem rekel nobene. Res da bi zdaj že morali živeti spodobno, toda oče in mati sta bila kaj hitro za nama in sem rajši molčal. Krenili smo po Ljubljanski ulici. Spredaj sva stopala midva z Jasno, takoj za nama ni bilo nikogar in šele zadaj nekje sta šla oče in mati. Nista bila vajena hoditi vkup in na vsake toliko sva ju morala z Jasno počakati.

»Glej,« je rekla mati. »Takole bi lahko bilo večkrat. Vsako nedeljo.«

Na te besede sem obstal in ju počakal.

»Ne pravim tebi. Ti lepo pojdi,« je rekla mati. »Hodila bi z otrokoma. Saj si lahko čisto prijeten, samo če hočeš.«

»Ne oziraj se,« je rekel oče.

Z Jasno sva se morala držati daleč spredaj. Šli smo mimo nogometnega igrišča za Kolinsko tovarno in pod viaduktom smo prišli na Šmartinsko cesto. V mestu je oče od časa do časa stopil v gostilno in večkrat ga je bilo treba čakati, da smo potem šli dalje v nespremenjenem redu. Na vogalu Tržaške je zavil proti Lovcu in nas povabil za sabo. Jasna je zadovoljno zaploskala, kajti od tam do Dalmatinove ni bilo daleč. Treba nam je bilo samo še po Bleiweisovi do Ajdovščine in nato na desno.

Pri Lovcu smo sedli in oče ni hotel kar takoj naprej. Noge je stegnil daleč od sebe, kakor da ga je pot že pošteno utrudila, in komaj da je kdaj pa kdaj segel po kozarcu. Mati je sedela zraven njega s torbico v naročju in molčala. Že na prvi pogled se je zdelo, da pri vsem tem nima nobene besede.

»Po moje bomo šli še danes,« je rekla Jasna. »Oče je videti slabe volje in ne bo zdržal dolgo.«

Pokimal sem ji brez pravega upanja.

»Najrajši bi se odpravila kar sama,« je rekla Jasna. »Ampak ne vem, kako bi jo spoznala. Doslej je še sploh nisem videla.«

Ta ni bila tako neumna. Prej kdaj je tudi mene že imelo, da bi jo kar sam ubral tja. Ni me bilo strah, da bi Minke ne spoznal, kajti tudi Minka je morala biti očetova. Poti prav gotovo ne bi zgrešil, kajti za klobučarski salon v Dalmatinovi ulici sem že vedel. Vendar sem imel kljub temu pomisleke. Že večkrat sem šel tam mimo in vsakokrat je za prodajalno mizo stala črnolasa gospa, kar mi je dalo misliti: mi smo bili vendar vsi očetovi in vsi plavolasi.

»Zunaj je še sonce,« je dejala mati, »pa si že pijan.«

»Kaj zato!« je rekel oče.

»Še bog, če te bomo spravili domov,« je dejala mati.

»Ne skrbi,« je rekel oče, »domov bom že še prišel.«

Mati je umolknila in spet dalj časa ni našla nobene besede. Nenadoma se je vzdignila, iztrgala Jasni kozarec in ga postavila nazaj na mizo. Medtem se je namreč začela nalivati tudi Jasna in mati je postala nestrpna.

»Spravimo se že enkrat,« je rekla.

»Se bom že spravil,« je rekel oče. »Pošteno se bom spravil. Kar zdajle se bom spravil in še otroka bom vzel s sabo. Minka nas bo vseh skupaj še najbolj vesela.«

Zdaj je mati molče vstala. Obenem je hotela spraviti na noge še Jasno, toda sestra je bila že pripravljena in se je kar sama spustila s stola na tla. Za njo je nemadoma vstal tudi oče, in kakor hitro je izpraznil še materin kozarec, je stopil za nami.

Odšli smo skozi Gradišče in Jasno je kar samo nosilo naprej.

»Gremo,« je ponavljala, »gremo!«

Pred nunsko cerkvijo je mati obstala in počakala na očeta.

»No, kam boš šel zdaj? Mi gremo na desno.«

Oče je trenutek ali dva preudarjal in se seveda ni mogel odločiti. Komaj se je držal na nogah in je bolj čakal, kam ga bo zaneslo. Po naključju se je opotekel naravnost za nami.

»Mar ti nisem rekel,« sem dejal Jasni. »Bodiva vesela, če nama na Kongresnem trgu kupi kostanja.«

»Nič,« je rekla Jasna, »šli bomo mimo Tromostovja, po Miklošičevi in potlej na levo.«

Prišli smo šele do lekarne na Kongresnem trgu in mati je že spet obstala. Na lepem je bila videti osupla in spet je počakala na očeta.

»Poglej vendar,« je rekla in mu pokazala na prodajalko kostanja.

Prodajalka je sedela na nizkem zaboju in vsa zavita grebla po žerjavici v pločevinasti peči. Zdaj pa zdaj se je sklonila za poleni pod svojimi nogami in jih od daleč nalagala na ogenj. Zraven se je še mežikaje branila dima.

»Poglej vendar to dekle,« je rekla mati, »na las ti je podobna. Ta bi bila res lahko tvoja hči.«

Oče se je zibaje razkoračil in ni pogledal nikamor.

»Že spet te prijemlje,« je rekel. »Moje dekle se nikdar ne bi spustilo tako daleč. To bi že morala vedeti. Danes je nedelja in punca sedi v kavarni, na toplem.«

»Pojdi in si jo poglej od blizu,« je rekla mati. »Ne moreta se zgrešiti.«

Oče pa je stal kot vkopan. Niti majal se ni več.

»Že spet te prijemlje,« je rekel.

Mati pa ni odnehala: nekaj časa se je zbegano ozirala po trgu, nakar je odprla torbico in privlekla na dan petdeset par.

»Jasna,« je rekla, »prinesi kostanja.«

Jasna je vzela petdeset par in si seveda ni dala reči dvakrat: nemudoma je stekla po kostanj. Za petdeset par ga sicer ni mogla pričakovati veliko, toda Jasna tudi tokrat ni znala računati. Vrnila se je s papirnato vrečico in jo obotavlja izročila materi: najrajši bi imela vse sama. Oče je stal ob strani in mu za kostanj ni bilo kaj dosti mar.

»Glej,« je vzkliknila mati, še preden je odvila vrečico. »Dala jih je najmanj za dva dinarja.«

»Zdaj mi je vsega dovolj,« je rekel oče skoraj trezno.

Stežka se je prestopil in uravnal korak po trgu navzdol. Mati ga ni poklicla nazaj in tudi Jasna, ki je z mano vred nestrpnost čakala na kostanj, ga ni skušala zadržati.

Mati je vrečico s kostanji odsotno podržala od sebe in naju mimo kina Matice odpeljala proti domu.

»K Minki bomo šli najbrž kdaj drugič,« je rekla Jasna, ki je bila požrešna kot hudič.

Za Minko smo imeli še čas: vojna se tako in tako še ni začela. Zamestni ljudje so bili o njej dobro poučeni, in sem se že lahko zanesel, da bom zanjo zvedel vsaj dan poprej. Še najbolj sem se seveda zanesel na Šoneta, ker je lepil Jutro in je vedel vse natanko. Žal je zadnji čas ponorel za Grki, in medtem ko so se najbolj divje bojevali v Afriki, je Šone govoril predvsem o albanskih gorah. Zadnji čas ga ni bilo jemati povsem resno. V Afriki so na primer Angleži po dolгих naporih končno le osvojili Bengasi, kar je več mesecev željno pričakoval tudi gospod Mihael, Šone pa je prinesel Jutro in rekel:

»Grki so se povzpeli na vrh Bregu Mamulasita.«

Drugič spet je dopoldne raznašal posebno izdajo, ker so se Nemci nenadoma lotili še Danske, in spotoma je kričal:

»Grki samo še deset kilometrov od Valone!«

A posebno izdajo je kljub temu razprodal.

To je bilo pred vsemi svetimi in takrat sem na pokopališču urejal grobove. Seveda nisem bil sam: z mano so bili še prodajalci peska in Modesta. Vsi skupaj smo stali pred Svetim križem in vsakdo izmed nas je imel svoje opravilo in svoje orodje. Jaz sem prenašal motiko in

grablje, postajal pod kostanji pred pokopališčem in čakal na tramvaj. S tramvajem so se namreč na vsake toliko pripeljali ljudje iz mesta, ki o grobovih niso imeli niti pojma in sem jim moral pomagati.

Modesta je prodajala vence in zanje ni imela nobenega kupca. Napletla jih je v mestni vrtnariji iz tivolskega smrečja. Zdaj jih je nosila na rokah in tekala za ljudmi, toda ljudje jih niso in niso marali.

»Z venci ni nič,« je govorila. »Ljudje ne marajo vencev.«

Jaz sem urejal grobove in sem navsezadnje dobro zaslužil. Ob prostem času, kadar že nisem imel dela, sem poslušal Modesto. Govorila je vedno eno in isto in tako sem se na zadnje domislil, da ji pravzaprav lahko pomagam. Po končanem delu sem vsakokrat še malo postal in rekel:

»To je najlepši grob na pokopališču. Še kakšen venček in ne bo ga lepšega.«

»Prav res,« so govorili ljudje, »še kakšen venček in ne bo ga lepšega.«

Tako je nazadnje tudi Modesta prišla do svojih kupcev. Pri tem je seveda vedela, kako in zakaj: odslej je stala zraven mene in čakala na tramvaj. Kakor hitro sem dobil delo in sem odšel na pokopališče, je odšla z mano. Med delom je stala za nagrobniki v moji bližini in čakala, da sem zaklical po venci. Tedaj je pritekla k meni, in

ko sva prodala še venček, sva se drug ob drugem vrnila k tramvajski postaji. Spotoma sva premišljevala vsak svoje in govorila.

»Hladno je,« je rekla Modesta.

»Nič zato,« sem odvrnil. »Vse tako kaže, da si bom kupil plašč.«

»Ko bi imela rokavice,« je rekla Modesta in si dahnila v roke.

»Jaz si bom kupil plašč,« sem rekel. »Plašč je pozimi najvažnejši.«

»Zebe me,« je dejala Modesta.

»Nosil ga bom z odvihanim ovratnikom,« sem rekel.

»Zdaj v gostilni točijo tudi čaj,« je dejala Modesta.

»Točijo ga, seveda ga točijo,« sem rekel, »ampak jaz si bom kupil plašč.«

Zvečer sem jo ubral pred kino Moste. Od dela me je bolelo vse telo in zvečer kar nisem znal več mirovati. Najprej sem se sprehodil po Lasanovem dvorišču in na ves glas zvonil z dinarji, toda od tega mi še ni odleglo. Na Lasanovem dvorišču ni bilo v mrazu žive duše in sem moral naprej. V čakalnici kina Moste sem vedno našel še koga.

Prvo soboto sem naletel celo na Joleta.

»No, zdaj nisi več bolan,« sem mu rekel.

Jole mi je zaskrbljeno odkimal.

»Še,« je rekel, »še zmerom.«

»Prav nič ti ni videti.«

»Pa vendar,« je rekel Jole. »Celo hudo bolan sem.«

»Nič ti ne manjka,« sem rekel.

»Bolan sem,« je dejal Jole. »Karte mi ne tečejo več!«

»Potlej je res težko,« sem rekel. »Kdo bi si mislil! Nobeden bi ne rekel, da si tako težko bolan.«

»Pa vendar,« je dejal Jole. »Naravnost zarotile so se zoper mene. Saj veš, kako so mi tekle kdaj prej. Zdaj mi pride takoj as, potlej figura in spet as. Nazadnje bom res moral še za natararja.«

»Kdo bi si bil mislil!« sem rekel.

»Kdo bi si bil mislil,« je dejal Jole. »Še samega sebe bom zaigral. Poizkusiva, boš takoj videl.«

»Prav,« sem rekel, »ampak jaz ti ne vrnem niti dinarja.«

Počeni! sva za zid, in še preden sva trikrat doštela, me je že obral za ves dnevni zaslužek. Tako hitro, da sem čepel dalje in nekaj časa sploh nisem mogel verjeti. Toda Jole je vstal in rekel:

»Na, saj ti vrnem, če hočeš.«

Ampak tokrat me ni več razjezil. Delo na pokopališču je bilo kot nalašč zame in obetal se mi je še dober zaslužek: izguba se mi tokrat ni zdela tako velika.

Do vseh svetih je bilo še teden dni.

Ves teden sem delal od jutra do mraka in delo mi je bilo naravnost v veselje. Vse dokler se ni pripeljala Helena.

Helene nisem pričakoval. Res da sem stal pred Svetim križem, kamor so ta teden prihajali vsi ljudje, toda Helene kljub temu nisem pričakoval. Mislil sem, da bo prišla Minka, da bo prišel gospod Mihael, da bosta prišla Ivanka in Matra in morda še upokojenec iz Peselhausu. Strah me je bilo, da bo za Modesto prineslo še smetarja, kajti njegov grob bi moral prav gotovo urediti zastonj. Bal sem se seveda tudi učitelja, ker ves ta teden nisem bil niti enkrat v šoli. Da bo prineslo Heleno in to celo s tramvajem, kakor vse druge ljudi, mi ni prišlo niti na misel.

Toda v petek popoldne se je pripeljala tudi ona. Sprva sem mislil, da bo kratko in malo po meni, toda potem se je še kar enostavno razpletlo. Tudi Helena je zagledala mene in se mi približala.

»Rada bi samokolnico peska.« je rekla.

»Ne skrbi,« sem rekel. »To je moja skrb.«

Stopil sem k prodajalcu peska, naložil samokolnico in jo odpeljal proti pokopališču. Helena me je počakala na koncu drevoreda in se mi pridružila. Potem je ves čas stopala ob meni in spotoma opletala s torbico.

»Ne boj se,« je rekla. »V šoli ne bom niti črhnila.«

»Saj se ne bojim. Ampak niti besede o tem!«

»Niti besede,« je dejala Helena. »Pa mati? Materi lažeš.«

»Ne lažem,« sem rekel. »Mati me pusti.«

»Meni mama ne dovoli nikamor,« je rekla Helena.

»Vidiš,« sem rekel, »meni mama dovoli. Meni celo pravi, naj grem.«

Postavil sem samokolnico na tla in se poskušal zrav-
nati.

»Je težko?« je vprašala Helena.

»Ni težko,« sem rekel, »ampak tule počivamo. Tule je mesto za počitek.«

»Utrudil si se,« je dejala Helena.

»Nisem se utrudil,« sem rekel. »Tule je mesto za počitek in tu vsi počivajo.«

»Mislim, da si se utrudil,« je dejala Helena. »Jaz bi se utrudila.«

»Vidiš,« sem rekel, »jaz se nisem utrudil.«

Toda Helena se je nejeverno nasmehnila. Odprla je torbico, v kateri je imela robček, in mi obrisala čelo.

»Utrudil si se,« je rekla.

Mislila si je svoje in ni hotela popustiti. Kljubovalno sem vzdignil samokolnico in jo med cipresami zapeljal naprej, ko sem med grobovi opazil Modesto. Menda naju je spremljala že ves čas. Na rokah je nosila vence in najbrž me ni hotela izgubiti izpred oči. K sreči je Helena še ni opazila.

»V šolo ne misliš več?« me je vprašala.

»Še,« sem rekel. »Brž ko si kupim plašč.«

»To še ne bo kmalu,« je dejala Helena.

»Kmalu,« sem rekel. »S krojačem sem se že zgovoril.«

»Čakaj,« je rekla Helena. »Tu sva.«

Spet je stopila k meni in mi obrisala čelo. Hotela je imeti svoje veselje in najbrž ni videla, da je z nama vred obstala tudi Modesta. Zdaj je stala za nagrobnim spomenikom in naju gledala. Kdaj pa kdaj je dvignila roko z venci in me opozorila nanje. Žal sem imel opraviti z grobom, in kakor hitro sem prevrnil samokolnico, sem vzel grablje in razvlekel pesek vse okrog grobnice. Nato sem pristopil k Heleni in sva gledala grob.

»To je najlepši grob na pokopališču,« sem rekel.

»Grobica je že stara,« je dejala Helena.

»Grobica je že stara,« sem rekel, »ampak to je vseeno najlepši grob na pokopališču. Nič mu ne manjka.«

»Po moje je pust,« je rekla Helena. »Manjka mu zelenja. Zelenje bi ga poživilo.«

»Prav nič mu ne manjka.«

Vzel sem samokolnico in jo zapeljal nazaj na pot. Helena je stopila za mano s torbico in z robčkom v rokah in med cipresami sva odšla proti Svetemu križu. Pred cerkvijo je Helena odpela torbico in segla po denarju.

»Kar pusti,« sem rekel. »Midva sva sošolca.«

»Ne boj se,« je rekla Helena in mi z robčkom obrisala čelo, »v šoli ne bom niti črhnila.«

Ozrla se je po tramvaju, ki je pripeljal izza cvetličarne, in zapela torbico. V rokah ji je ostal samo še robček in nekaj časa ni vedela, kaj bi z njim. Potem ga je spustila v samokolnico in stekla na tramvaj.

Jaz sem ostal na trgu pred cerkvijo. Čez čas je prišla za mano Modesta in se postavila zraven mene. Stala je ob meni in me ogledovala, vse dokler je ni privabila samokolnica.

»Glej!« je vzkliknila in se sklonila.

»Pusti to,« sem rekel.

»To je vendar robček,« je dejala Modesta.

Dvignil sem samokolnico in jo zapeljal nazaj k prodajalcem peska. Toda Modesta je šla za mano in bila je zraven mene tudi potem, ko sem s trudnimi rokami stal pod kostanji.

»Škoda,« je rekla. »To je bil čisto lep robček.«

3

Pozimi sem posedal pri krojaču. Zbiral sem denar za plašč in s krojačem sva ga sproti preštevala, toda naj sem ga še tako zbiral, denarja ni hotelo biti nikdar dovolj. Naposled sem ves svoj prihranek posodil materi za kurjavo in mi je bilo kljub vsemu toplo. Toda mati se je z nakupom kurjave vseeno prenašla. V nadstropju nad nami je namreč stanovala perica, ki so ji ljudje z umazanim perilom prinašali tudi drva, tako da je pozimi vsa hiša kurila z drvami iz pralnice. Ampak naša mati je hotela imeti svoj prav in svoja drva. Perica je bila namreč bolehná ženska in živ krst ni vedel, kako dolgo bo še prala.

Sicer smo bili tudi vsi drugi zapisani koncu.

Tako je vsaj trdil božji poslanec Henrik. Res da je bil svoj čas le trgovski potnik in da ga je v naše zamestje prineslo z Rakovnika, toda s sabo je prinesel tudi naš konec in našo rešitev. Naselil se je v sobi nad Rahnetovo gostilno, in dokler je bil še čas, je reševal ljudi z novo vero in novim bogom. Njegovemu je bilo ime Jehova. Pravi je neverjetne zgodbe in prilike, toda ljudi je ogo-

varjal s knjigo pod pazduho in vse, kar je rekel, mu je bilo zlahka verjeti.

Za otroke se ni menil in jaz sem še vedno veliko več verjel Šonetu.

Ta je še vedno raznašal Jutro in je bil tako rekoč na tekočem. Vstajal je zgodaj in navadno je bil zraven, ko so časopis še tiskali. Še preden je prišel v Moste in ga nalepil na oglasno desko, ga je prebral od prve do zadnje strani. S čopičem je razvlačil lepilo in pripovedoval iz časopisa kar na izust.

Spomladi je rekel:

»Ne bo dolgo, ko se bo začelo zares.«

In še ta isti dan se je začelo. Naši politiki so z Nemci podpisali nekakšno pogodbo in pri tej priči niso bili več naši. Ožbalt in Jernej, ki sta ta dan prvič sedla na prosto, sta odvrгла karte in se odpravila v mesto. Ta dan so se odpravili v mesto vsi zamestni ljudje. Lasan je nekaj časa postajal na pragu svoje točilnice, toda konec koncev mu ni preostalo drugega, kakor da je gostilno zaprl. Naša mati se je ta dan vrnila z dela pozneje kot običajno. Tramvaji niso vozili ne v Moste ne k Svetemu križu in policaji so od tega dne dalje nosili puške. Ženske so spet tekale v Železniško zadrugo na Masarykovo cesto, od koder so se vračale z velikimi vrečami sladkorja in moke.

Ljudje so živeli v nestrpnem pričakovanju in nihče se ni oddaljil od domačega praga. Vrtiljak za Ljubljano je kljub električnemu pogonu stal, v kinu Moste in v kinu Kodeljevo ni bilo nobene predstave. Nikjer ni bilo nobene reda. Niti v šoli ne. Učitelj nam je bral iz knjige Pod svobodnim soncem in preskakoval cela poglavja, medtem ko nam je nekatere odlomke prebral dvakrat.

Denimo: »Na prodaj nismo Sloveni nikdar.«

Pred velikonočnimi počitnicami so nas poklicali v telovadnico. Za to priložnost so jo okrasili z zastavami in šolski upravitelj se nam je predstavil v oficirski uniformi. Takega še nismo videli in nazadnje nam je povedal, da ga kliče domovina. Potemtakem je moral daleč iz Most. Pred odhodom je še nekajkrat živo zamahnil s sabljo in za slovo nam je salutiral. Tako smo ostali brez šolskega upravitelja, in brž ko smo se vrnili v razred, so nekateri učenci zajokali. Solze so se jim nabirale že v telovadnici.

Smrkal je tudi učitelj in spraševal:

»Čemu jočete?«

Tega mu nihče ni vedel pojasniti.

Po novem nam ni bilo treba več v šolo. Odslej sva s Cinetom brezskrbno postajala pri vojakih s protiletalskimi topovi na travniku za Tovarno kleja in umetnih gnojil. Ležali so za zidovi visoko naloženih vreč peska in kadili. Pri tem so gledali v nebo, kamor so namerili svoje

topove, in govorili o domačih krajih. Za čudo so bili vsi od daleč in nekateri so imeli doma prav take otroke, kakršna sva bila midva s Cinetom.

Brko se je rad pogovarjal tudi z mano.

»Hej, mali, koliko imaš godina?«

»Enajst jih bom,« sem rekel.

»Jedanaest,« je rekel vojak. »Toliko ih ima i moj Dobrica.«

»Kdo?« sem ga vprašal.

»Moj Dobrica,« je rekel Brko in se obrnil k svojemu sosedu. »Slušaj, ovaj mali ima jedanaest godina. Tačno toliko ih ima i moj Dobrica.«

Sosed me je premeril od nog do glave.

»Moj Stevo ih nema ni osam, ali bih se kladio, da nije ništa manji.«

Nato sta se oba zagledala v nebo, kamor sta namerila svoja topova, in se nista več menila za naju. Tedaj se mi je zdelo, da sploh nista prava vojska. Potegnil sem Cineta malo vstran in rekel:

»Ta dva že ne bosta streljala.«

»Čemu ne?« je dejal Cine. »V vojni nič ne veš in vsi streljajo.«

Cine je vse vedel in streljala sta že v nedeljo navsezgodaj.

Takrat so se prikazala letala in vojaka sta nebo nad Domom svetega Vincenca prekrila s črnimi oblački. Bila

je cvetna nedelja in ljudje, ki so se namerili k prvi maši, so se na pol poti obrnili nazaj proti domu. Postajali so po dvoriščih in grabili na kup pesek, s katerim so napolnili vreče in zadelali vsa pritlična okna.

Potem so moški ves teden čakali na vpoklic v vojsko.

V četrtek ali petek je prišel k nam gospod Mihael. Tokrat ga je prineslo že opoldne namesto zvečer. Žive-li smo v temi za zadelanimi okni in tokrat nas je pozdravljal še prej kot običajno. Končno se je dotipal v kuhinjo in povedal:

»Najbrž še ne veste . . . Ljudje so odprli vsa vojaška skladišča.«

Midva z materjo res nisva nič vedela, toda Landi je bil prav gotovo že zraven. Vzel sem gospodarjevo samokolnico in pohitel do vojaškega skladišča na Kodeljevem. Žal je bilo skladišče že oropano in razdejano. Landija ni bilo nikoder. V paviljonih so ljudje do kolen globoko gazili po umazani moki in najbolj prikrajšani so lezli na okna in trgali oknice. Ljudje so stali na opustošenem kasarniškem dvorišču in ugibali, kdo bo prišel namesto policajev s puškami.

V jezi so bili soglasni:

»Rajši pod Nemce kot pod Italijane!«

Toda kot za nalašč so prišli prav Italijani. Prišli so v črnih srajcah in peš, v klobukih in na kolesih, da jih ljudje že od prvega dne niso jemali povsem resno. Sicer so

bili prijazni in zgovorni ljudje. Bilo jih je veliko in v nedeljo so napolnili oba zamestna kina, Kodeljevo in Moste, da drugi sploh nismo prišli na vrsto. Pozneje so se sprehajali od kina Moste do vrtiljaka za Ljubljano, krilili z rokami in ves preostali del dneva jedli sladoled. Tako kljub vsemu ni bilo nobene zamere in se je celo zdelo, da so pravzaprav prišli k nam samo zaradi kina in sladoleda. Morda še zaradi nekaj pokvarjenih deklet. Nasploh so bili majhni in bolehnih ljudje, kajti vojna bolnišnica na Zaloški cesti še nikdar prej ni bila tako polna. Še najbolj sem jim zameril, da kljub svetovnemu prvenstvu niso imeli kaj dosti smisla za nogomet. Na igrišču za Kolinsko tovarno so vadili s konji. Zvečer so bili utrujeni, kakor vsi drugi zamestni ljudje, in takrat so posedli za hišo ob Ljubljanski ulici in na ves glas brali *Il piccolo*. Črke so imeli kar naše, toda slišati jih je bilo vseeno precej drugače.

Za Šoneta so prišli Italijani kot naročeni. Takoj po šoli jo je ubral do Vojne bolnišnice in tam vojakom, ki so stali za ograjo in niso smeli na cesto, za visoko napitnico prinašal vsega, kar jim je manjkalo. Cene je postavljaj kar sam in kmalu je imel premoženje tudi v lirah. Medtem je Cine za čudo že vse poznal. Ni imel veliko opraviti z njimi in sprva se jih je celo izogibal, toda poznal jih je že od daleč. Videl je človeka v uniformi in je že vedel, kaj ima opraviti in v kateri kasarni spi.

Kadar je srečal vojaka na kolesu, je rekel:

»To je navaden bersaljer.«

Kadar je srečal vojaka z zasukanim klobukom, je rekel:

»Za tega ne rečem, ta je karabinjer.«

Vse je vedel in z njim skoraj ni bilo več vredno razpravljati. Res da obenem nikomur ni dal do besede in nikomur ni nič priznal, toda kar je res, je res, čez poletje se je naučil še vse jezike. Na kraju tega ali onega prepira se je sicer umaknil s kakšno neslano šalo, vendar le ni bilo jezika, ki bi ga ne znal.

S kolesom se je vozil okoli kina Moste. Po klancu navzdol je spustil krmilo in se z rokami v žepih zapeljal vse do tramvajske postaje.

»Glejte!« je kričal. »Freihändlich! Ohne alles.«

V nedeljo smo postajali pred vrtiljakom. Zdaj že bolj iz navade, ker se je vrtel na električno in že dalj časa nismo imeli več svojega posla. Proti večeru se nam je zdolgočasilo in smo pričeli meriti most nad Ljubljano. Midva s Šonetom sva menila, da je dolg najmanj dvajset metrov, in sva ga temu primerno tudi izmerila. Medtem je Cine z drugega konca vzel dolge korake in kakor je stopal proti nama, sva ga slišala popolnoma razločno:

». . . six, seven, eight, nine, ten, eleven, twelve . . .
Petindvajset metrov, pa se postavita na glavo, če hočeta.«

Drugič spet smo na igrišču za Kolinsko tovarno zbijali žogo.

»Tira!« je kričal Cine. »Tira a porta, Giovanni!«

Naposled mu seveda nisem več vsega verjel in sem ga vprašal:

»Freihändlich. Ohne alles. To je kolo?«

»To?« je rekel Cine. »To je brezročno. Brez vsega.«

»Kaj pa six, seven, eight, nine in tako dalje?«

»To je šest, sedem, osem, devet in tako dalje,« je rekel Cine.

»Še tira a porta Giovanni? Še to povej.«

»Tira a porta pomeni: Streljaj na vrata,« je rekel Cine.

»Zdaj vem tudi jaz,« sem rekel. »Giovanni so vrata.«

»Giovanni je Janez,« je rekel Cine.

»Kakšen Janez?« sem rekel. »Igrali smo vendar ti, Šone in jaz«

»Kranjski Janez,« je rekel Cine.

Tega fanta je bilo najpametneje pustiti pri miru. Znosneje je bilo celo z Modesto. Ta je še vedno hodila v šolo, in ko je slišala, da me je mati vpisala v gimnazijo v Vegovi ulici, je rekla:

»Zdaj bova hodila skupaj.«

Sama še ni spremenila smeri in pravzaprav nisva imela povsem istega pota. Modesta je še vedno hodila mimo osnovne šole na Zaloški cesti, mimo dekliške

gimnazije na Poljanah, mimo učiteljišča na Resljevi cesti in do mestne vrtnarije v Tivoliju.

»Nič kaj rada ne hodim več v šolo,« je rekla. »Vsaj sama ne. V mestu je vse polno vojakov.«

»To sploh niso vojaki,« sem rekel.

»Ne maram jih,« je rekla Modesta. Vendar s tem še ni povedala vsega in je dodala. »Sploh ta vojna! Najprej tolika reč, zdaj pa spet vse po starem.«

»Meni se zdi jo ti vojaki smešni,« sem rekel.

»Kaj pa Helena?« je vprašala Modesta. »Ti je še zmerom všeč?

»Nič več,« sem rekel. »Zdaj mi je veliko bolj všeč Lenka.«

Lenka je bila peričina hči. Bila je starejša in za glavo večja od mene in vse doslej je živela pri teti v Mariboru, kjer se je učila za šiviljo. Tamkaj so si ljudje želeli bolj pod Italijane kakor pod Nemce, in kakor hitro so prišli Nemci, se je Lenka rajši vrnila v Ljubljano.

Zdaj je ob sončnih dneh sedela na dvorišču in šivala.

»Se še spominjaš,« sem jo vprašal in počenil zraven nje, »kako si imela svoj čas slabe lase? Materi ni kazalo drugega, kakor da te je ostrigla do golega.«

»Kaj pa ti veš o tem,« je rekla Lenka in me pogledala zviška. »Še zdaj te skoraj ni videti.«

»Pa vseeno vem«, sem rekel. »Slišal sem praviti in vem. Imela si tako slabe lase, da te je mati nekega dne ostrigla do golega. Potlej si leto dni nosila rdečo ruto.«

»No,« je rekla Lenka, »in kaj potlej?«

»Nič,« sem rekel. »Zdaj imaš goste in temne lase.«

»Že prav,« je dejala Lenka, »ampak ne čepi tu zraven. S tabo se ne bom menila o tem. Kar lepo pojdi.«

Potem sem res šel. Moral sem v gimnazijo v Vegovi ulici, čeprav mi je bilo najčešče odveč: pot tjakaj je bila predolga in tako daleč nisem mogel več bos. Gimnazija v Vegovi ulici je bila že od vsega začetka zgubljanje časa in trganje čevljev. Medtem ko sem jaz hodil v gimnazijo in trgal čevlje, je Šone postajal pred vojno bolnišnico in za majhne usluge služil velik denar.

Še največ sem se naučil spotoma. Mize in stoli na pločniku pred kavarno Prešeren so stali zunaj samo do oktobra, nakar so jih odnesli neznano kam. Ljudje so se preselili za okna, kjer so igrali šah, koga čakali ali gledali v Ljubljano. Tramvaji s številko ena so vozili proti Šentvidu in se iz Šiške vračali nazaj proti mestu. Tisti s številko dve so vozili v Moste in k Svetemu križu, trojke so vozile na Rakovnik, medtem ko so tramvaji s številko štiri vozili od Splošne bolnišnice do Viča in nazaj.

Gimnazija v Vegovi ulici ni bila nič novega. Učilnice in hodniki niso bili nič prijaznejši kot v osnovni šoli na Zaloški cesti in tudi med učitelji in profesorji ni bilo

nobene razlike. Res da so me profesorji ogovarjali z vi, vendar to ni imelo resnejšega pomena: kadar je bilo potrebno, so me kljub temu lasali. Sošolci so bili preplašeni in ubogljivi in niti zaradi mojih dolgih las se nihče ni upal obregniti vame. Do šolskih vrat so jih spremeljale matere in potem so ves čas zijali skozi okna, kdaj se bodo spet prikazale in jih odpeljale domov. Moj sosed je ure in ure presedel z rokami na hrbtu, čeprav tega nihče ni ukazal. Skril sem mu zemljepisni zvezek in fant je pri priči zajokal. Tako sem ga pustil pri miru in vdano čakal na konec pouka, ki nikdar ni hotel priti o pravem času. Edino s profesorjem petja sva kolikor toliko dobro vozila.

Navadno je prišel v razred šele k zadnji uri.

»Ti,« je rekel in jezno pokazal name, »zgubi se mi k frizerju.«

Zadovoljno sem pobral svoje stvari in pohitel čez Kongresni trg. Toda kam dalj me že ni več mikalo. Mati je ta čas delala in doma po vsej verjetnosti ni bilo nikogar. Z denarjem bi se že podvizal: privoščil bi si grozdja ali karkoli za pod zob, tako pa sem leno obšel trgovine in branjevke na Vodnikovem trgu. Tam je bilo vsega dovolj. Ampak z nočjo, ko so branjevke pozaprle razstavljeno blago, sem se že moral odpraviti proti domu.

Šel sem po Šempetrski in ulica me je zadržala malone ob vsakem koraku. Trgovine in pekarnice so bile res-

da že zaprte, toda hiše so stale zaupno in tesno vkup. Na ozkem pločniku sem se vseskozi počutil kakor na domačem pragu. Z mrakom je postalo hladneje in že korak za slehernimi vežnimi vrati je bila trda tema. V oknih so poležavale lepo rejene mačke in na vsake toliko je vabljivo zadišalo po kavi.

Na vsem lepem sem se zasmilil samemu sebi.

»Nič,« sem rekel, »poprosil bom. Košček kruha že dobim. Ne bo mi težko zajokati.«

Vendar me je vselej kaj premotilo.

Enkrat sem naletel celo na očeta.

»Glej ga, glej,« je rekel oče. »Kaj pa ti tu?

»Nič,« sem mu odvrnil. »Iz šole grem.«

»Pa ne da hodiš že v gimnazijo?« se je začudil oče.

»Že,« sem rekel, »vendar ne bom dolgo.«

»Glej ga, glej,« je rekel oče, »že v gimnazijo hodi.«

Vzel me je predse in me odpeljal h konjskemu mesarju v Prečno ulico. Tu mi je naročil golaž, da sem se pošteno najedel, a celo potem, ko sva se vrnila v Šempetrsko ulico, nisva kaj dosti govorila. Pred Splošno bolnišnico je oče zavil proti uvoznim vratom in preden se je zgubil v bolniškem parku, me je pogledal še enkrat.

»Nisem vedel, da hodiš že v gimnazijo.«

»Kaj to,« sem rekel. »Saj ne bom dolgo.«

»Zakaj ne?« se je zavzel oče.

»Lotil se bom česa bolj pametnega,« sem rekel.

Še brat se je spametoval in si poiskal delo. Na meni je bilo, da sem hodil na kosilo v Dom svetega Vincenca, da sem hodil v šolo in da sem spotoma nosil kosilo tudi bratu. Ta je stregel zidarjem v šempetrski vojašnici, in odkar je delal, ni bil več lačen. Meni zelja v Domu svetlega Vincenca ni bilo nikdar dovolj in vsakokrat sem sedel pod grušč in pojedel še bratovo kosilo. Landi se je tako in tako spametoval in si je zdaj znal pomagati na vse načine.

Nekoč je na primer pod gruščem obedoval tudi italijanski vojak. Po jedi se je sezul in zadremal. Brat je vzel njegove čevlje in jih vtaknil v mojo aktovko.

»Zdaj pojdi in ne postajaj,« je rekel. »Posodo že prinesem.«

Jaz sem takoj šel in si ogledal še zidarje na zapornici pred Cukrarno. Z aktovko pod pazduho sem hodil med stojnicami po trgu in se nazadnje po Študentovski ulici povzpел na Grad. Tam sem za kakšno uro ali dve poležal med drevjem nad Starim trgom. Gledal sem na mesto in gimnazija v Vegovi ulici mi je bila ves ta čas tako rekoč pred nosom. Pod večer sem se potepel do mestne pristave in si ogledal še delavce, ki so pospravljali svoje orodje.

Povsod me je bilo dovolj in resno sem računal s kakšnim delom.

Nazadnje sem ga dobil na Gallusovem nabrežju, kjer ga nisem niti najmanj pričakoval. Hiše na Gallusovem nabrežju so bile vse preveč vlažne in stare, da bi se lahko tam sploh česa nadejal. Pločnik so od enega do drugega konca založili z obrabljenim pohištvom in samo Martina je bila tam mlada. Vsako popoldne sem hodil za poslom in na Gallusovem nabrežju mi ni bilo prav nič drugače kakor pri Cukrarni, kjer so po oknih sloneli ljudje z žalostnimi obrazi. Dekle sem dohitel šele na Pruskem mostu in dalj časa pravzaprav nisem vedel, da tudi Martina sodi na nabrežje. Običajno sem žvižgal za njo, medtem ko se Martina kratko in malo ni hotela obrniti.

Na Gallusovem nabrežju sem že do kraja obupal. Prišel sem žvižgati tjavdan in tedaj se je Martina nepričakovano obrnila:

»Kaj res nimaš drugega posla?«

»Nimam,« sem rekel. »Že lep čas ga iščem in ne najdem.«

»Čudno,« je dejala Martina. »Videti si prizadeven.«

»Zmerom sem bil tak,« sem rekel.

»Že prav,« je rekla Martina, »ampak v Kartonažni tovarni kljub temu nisi povprašal.«

»Res ne, v Kartonažni tovarni nisem nič vprašal,« sem rekel. »Saj vendar veš, da so sedaj vse tovarne zastražene.«

Sedel sem na ograjo nad vodo in zazvonil z nogami.

»Ne posedaj,« je rekla Martina. »Zdaj lepo pojdi in vprašaj.«

»Menda mi zdaj res ne preostane drugega,« sem rekel.

In stopil sem še v Kartonažno tovarno. Pogledal sem tudi v vratarnico, in še preden sem sploh kaj zinil, me je vratar vzel predse in mimo italijanskih vojakov odpeljal v pisarno. Tam je sedel prileten možak.

»Kdo te je poslal?« me je vprašal.

»Martina,« sem rekel.

Tedaj se je možak zresnil.

»Martina je moja hči,« je rekel. »Jaz delam v Kartonažni tovarni že več kot dvajset let. Iz odpadkov in iz vsega, kar mi je pri roki, doma izdelujem muholovce in kolonjsko vodo.«

Jaz sem mu kratko pokimal.

»Najboljše muholovce in najboljšo kolonjsko vodo,« je rekel možak.

Odpeljal me je naravnost na Gallusovo nabrežje in rekel:

»Začel boš kar jutri.«

Začel sem v sredo in odslej sem delal od jutra do mraka.

Komaj da sem kdaj videl tudi Lenko.

Z nočjo je pospravila svoje šivanje in se zravnanu sprehodila po pločniku pred hišo. Od šivanja jo je bolelo v križu, da je bila vsa nasajena in da je pravzaprav ni bilo prenašati. Kdaj pa kdaj sem se ji pridružil in sva molčala in se preselila na Lasanovo dvorišče. Sama ni vedela, kaj bi počela. Navadno se je postavila za eno izmed klopi in leno priprtih oči gledala, kako Ožbalt in upokojenec iz Peselhausu kartata. Jaz sem se navadno postavil zraven.

A Lenka se je pri priči obregnila:

»Kaj stojiš in gledaš?«

»Saj vidiš,« sem rekel. »Gledam, kako kartata.«

Ni me mogla trpeti zraven sebe, ampak ko sem najmanj pričakoval, me je udarila po ramenu.

»Loviš!« je zavpila in stekla.

Lovila sva se okoli kostanjev. Lenka se mi je izmikala tik izpred rok in pri tem bojazljivo kričala. Vse dokler ni prišla ob sapo, da je onemoglo počenila za eno izmed dreves in da sem ji udarec vrnil brez truda. Zasopla in utrujena se mi ni zdela več tako velika in menda tudi jaz nisem bil zanjo več tako majhen. Poiskala sva krogle in pričela balinati.

Vendar to ni trajalo dolgo. Lenkina mati je bila namreč bolehnna in ob prvem jesenskem pranju se je še prehladila, da so poklicali rešilni avto in jo odpeljali v bolnišnico. Lenka je ostala sama in odslej je šivala in prala,

toda njeno šivanje še ni bilo vredno denarja in njeno perilo ni bilo tako belo kot materino. Že prvi teden je ostala brez dela. V nedeljo sva obiskala mater in v ponedeljek je nastopila službo v Ljudski kuhinji v Streliški ulici.

Odslej se nisva več videvala tako pogostoma.

Po novem sem vstajal že navsezgodaj in navadno sem prišel na Gallusovo nabrežje, ko je Martina še spala. Najprej sem vzel mleko, ki je stalo na stopnišču, nakar sem v kuhinji prižgal luč in odprl sobna vrata na stežaj, da sem mimogrede videl tudi Martino. Res da je bila odrezava in da nisem maral zanjo, toda iz šole je prišla šele opoldne, po kosilu je igrala na klavir in tako je čez dan sploh nisem mogel videti.

K meni je prišla samo toliko, da je rekla:

»Ti, davi je našega mleka manjkalo.«

»Nič čudnega,« sem ji odvrnil. »V hiši je vse polno revnih ljudi.«

Nato se je Martina dvomljivo nasmehnila.

»Kaj ne veš, da mleka sploh ne pijem,« sem rekel. »Mi trije, Šone, Cine in jaz, mleka sploh ne pijemo več. Lani smo na pristavi pomolzli kravo in od takrat mleka sploh ne pijemo več. Ne rečem, davi me je spet imelo, ampak brž ko sem ga prinesel do ust, se mi je spet zagabilo. Nesreča, ti pravim, surovega mleka najbrž nikdar več ne bom pil.«

»Verjamem,« je rekla Martina. »Zdaj ti verjamem.«

Ampak popoldne, ko sem se nameril na kosilo, me je pričakala na stopnišču in mi zaprla pot.

»Koliko muholovcev si odnesel?«

»Niti enega nimam,« sem rekel. Ko bi jo pahnil po stopnišču navzdol, bi se pošteno potolkla, zato sem dodal: »Kar preveč si pogumna.«

»Ti pa preveč strahopeten,« je rekla Martina. »Lahko bi si žepe napolnil z muholovci in jih v najslabšem primeru za polovično ceno prodal trafikantu na vogalu.«

»Lahko,« sem rekel. »V najslabšem primeru.«

Odslej me Martina sploh ni več pustila pri miru. Prineslo jo je malone sleherni dan. Kadar sem mešal kolonjsko vodo, je počenila k meni, da sem jo božal po vratu in po rokah. Potem je dišala, in ko se je poduhala, je rekla:

»Dišim. Prodaj še nekaj muholovcev in bova šla malo naokrog. Slišala sem, da v tivolskem trikotniku postavljajo cirkus.«

»Ne bi bilo napačno,« sem rekel, »ampak jaz že imam svoje dekle.«

Martina me je nejeverno pogledala.

»Kako ji je ime?«

»Lenka,« sem rekel.

»Ime ni nič posebnega,« je dejala Martina.

»Ime ni nič posebnega,« sem rekel, »je pa precej starejša od mene.«

»Kakor pač hočeš,« je rekla Martina.

»Dobro,« sem dejal. »Prodal jih bom jutri ali pojutrišnjem.«

Toda že prihodnji dan zjutraj me je v kuhinji pričakal Martinin oče.

»Čuj,« je rekel, »tako se nisva zmenila. Odkar si prišel v hišo, se je Martina nalezla cele kopice prostaških besed. Tako se nisva zmenila in tega ne bom trpel. Tule imaš plačilo in pojdi kam drugam.«

»Resno mislite?« sem ga vprašal.

»Resno,« je vzkipeł, »seveda mislim resno.«

Potem ga nisem spraševal dalje.

V Zeleni jami je bilo tako in tako bolj zanimivo.

Matra je hodil po Lasanovem dvorišču in razkazoval svoje prestreljene hlače. Po njegovem je železniška služba kar čez noč postala zahtevnejša od vojaške, ker tako rekoč nikdar ni vedel, ali se bo vrnil živ ali mrtev. Ljudje so si njegove prestreljene hlače ogledovali od daleč in od blizu.

»Torej je le res,« so govorili, vendar to ni veljalo hlačam.

V tej ali oni hiši se je na vsake toliko oglasil italijanski vojak in pogledal po vseh kotih. Včasih sta v ta namen prišla celo dva vojaka. V posebnih primerih celo več.

Prišli so v zasukanih klobukih ali v črnih srajcah in od njih si ni bilo obetati nič kaj dobrega.

Pri nas smo imeli še srečo. K nam so prišli čisto spodobni gospodje: oblečeni so bili po mestno, govorili so po naše in tudi obnašali so se bolj po domače. Prišli so navsezgodaj in vstati je moral samo Landi. Še ta ni imel nobenega opravka in je stal za mizo, medtem ko so gospodje hodili po sobi in nekaj iskali.

»Ne bo hudega,« je Landi pojasnil materi. »Nekaj iščejo.«

Vtem je prvi gospod obrnil že vse mizne predale.

»Za majhno stvar gre, kakor vidim,« je rekel Landi.

Drugi gospod je pretaknil nočne omarice.

»Očitno je vmes čisto majhna stvar,« je rekel Landi.

Tretji gospod se je sklonil in pobrskal po pepelu v peči.

»No, to mora biti res majhna stvar,« je rekel Landi.

»Res bi rad vedel, kaj je lahko tako majhnega.«

Gospodje so pogledali še v omaro in med perilo. Stikali so med šolskimi zvezki, pretaknili kredenco in se družno preselili v drvarnico. Landi je moral seveda z njimi. V drvarnici je eden izmed gospodov staknil vojaške čevlje in si jih obesil čez ramo, nakar je iskal dalje. Končno so se družno vrnili v sobo in gospod s čevlji čez ramo je rekel:

»Fant bo moral z nami.«

»Kam?« je vprašala mati. »Njegova mati sem in menda že lahko vem, kam?«

»Nič se ne bojte,« je rekel gospod s čevlji čez rame. »Danes zapirajo ljudi za vse drugačne stvari. Fant bo najbrž čez mesec dni doma.«

»Ne razburjaj se,« je rekel Landi. »Saj si vendar vide-la. Za čisto majhno stvar gre.«

Gospodje so stopili vkup in ga odpeljali.

V tem res ni bilo nič posebnega. To je bila zgolj sramota, zaradi katere se je mati jokala in zaradi katere si nekaj dni ni upala na cesto. Meni niti tega nihče ni branil. Mene ni bilo sram in hodil sem naokrog in nemoteno pravil, da se Landi vrne že čez mesec dni. Brat tako in tako nikdar ni bil prav preveč rad doma.

Res pa je, da gospod Mihael zdaj ni imel z nikomer igrati šah. Že večer nato je bil ves raztresen in komaj da se je zbral toliko, da je po svoji stari navadi vprašal po očetu.

Tedaj je Jasna stresla eno svojih:

»Naš oče je v partizanih.«

»Kje?« sem rekel.

»Seveda, v partizanih,« je rekla Jasna. »Kje naj bo drugje.«

»Za božjo voljo, Jasna!« je dejala mati. »Partizani so vendar v hosti.«

»Pa kaj zato,« je rekla Jasna. »Stavim, da je tudi naš oče že tam. Premislil se je in odšel v hosto.«

Jaz sem očeta srečal na Šempetrski cesti in sem rekel:

»Ti si nora.«

»Je, je,« je vztrajala Jasna. »Skrajni čas, da pričnemo živeti, kot se spodobi. To je oče vedel že vseskozi. Zdaj je vojna in namesto k Minki je odšel v hosto.«

Še materi se je zdela nora in spravila jo je spat.

Gospod Mihael se je smejal. Toda še vedno je bil ves raztresen in tokrat ga kratko in malo ni imelo, da bi sedel. Spet se je sprehodil po kuhinji in čez čas ga je izdalo:

»Zdaj sem si končno le našel nekaj primernega.«

»Le kaj?« ga je vprašala mati.

»Žensko,« je rekel gospod Mihael. »Ta mi je zares všeč.«

V mislih je imel gospodično Marleno.

V nedeljo zvečer jo je pripeljal s sabo in tudi meni je bila takoj všeč. Ob njej sta se oba z materjo veliko smejala, medtem ko je bila gospodična Marlena lepo oblečena in resna. Žal je govorila tako, da nisem in nisem vsega razumel. Mati je je bila zelo vesela, in brž ko je gospodična Marlena odšla, je stopila k ženskam na dvorišče in rekla:

»Ali ste videle njeno zapestno uro?«

Jaz se gospodični Marleni in njeni zapestni uri nisem mogel načuditi: v uri je imela namesto kazalcev miško Miki, ki je kazala čas z belimi rokavicami. Podobno se je zgodilo tudi Matri, čeprav je gospodično Marleno in njeno zapestno uro videl samo mimogrede.

»To je babnica in pol,« je rekel. »Stoje se je človek ne bi mogel nagledati.«

Toda gospodična Marlena je odšla in do jutra sem jo pozabil. Veliko več sem mislil na Lenko. To dekle je bilo za delo v Ljudski kuhinji vse preslabotno in naša mati ji je po vsej sili našla nekaj drugega: odpeljala jo je k branjevki na Vodnikovem trgu. Tam je Lenka dobila voziček in odslej je dvakrat ali trikrat v tednu vozila sadje in zelenjavo v vojašnico na Poljanski cesti.

Iz vojašnice se je vračala z žigosanimi hlebčki kruha.

»To je vojaški kruh,« je ugotovila mati. »Lahko bi ga prodala, pa ga prinese domov.«

Toda doma je ni bilo videti in vse bolj me je imelo, da bi stopil k branjevki. Babnica je že morala vedeti, kam vse jo pošilja. Končalo pa se je tako, da je branjevka kar sama prišla k nam. Rada bi imela kakšno resno dekle, kajti Lenka je bila že njena tretja pomočnica in kakor obe prejšnji so ji tudi Lenko speljali v oficirsko restavracijo.

Dekleta resda tudi po večerih ni bilo več domov. Kadar sem si jo zaželel videti, sem jo ubral čez Ljubljani-

co in se potikal okrog poljanske vojašnice. Nato sem jo čakal še pred njenimi vrati.

Toda v nadstropje je prišel samo uslužbenec Pogrebnega zavoda. Prinesel je obvestilo o materini smrti in spet odšel.

Na Lenko sem čakal še tri dni.

Prišla je šele pod večer četrtega dne. Na glavi je imela rdečo ruto in videti je bilo, da jo je prineslo bolj po naključju.

»Že veš?« sem jo vprašal.

»Seveda vem,« je rekla. »Pred tremi dnevi je umrla.«

Pričakoval sem, da bo zajokala ali kaj takega. Bil sem ves iz sebe in sem čakal, da se bo odkrila, čeprav dekletu to ni bilo potrebno. Nisem in nisem se je mogel privaditi s tisto rdečo ruto na glavi.

»Za mater je menda celo bolje . . .« je rekla.

»Menda res,« sem rekel. »Meni je tako in tako žal za nečim drugim. Imela si že temne in goste lase.«

Lenka je zmignila z rameni in se stisnila mimo mene nazaj na dvorišče.

Po večerji sem spet sedel pred njenimi vrati in jo čakal.

Medtem je božji poslanec Henrik vztrajno oznanjal svojo vero. Iz Most se je preselil čez železniško progo v Zeleno jamo. Napočil je njegov čas in zdaj ga ni smel zamuditi. Kakor obseden je tekal od hiše do hiše in z

visokim glasom bral iz knjig. Njegova vera je bila za skromne in siromašne ljudi in najrajši jo je oznanjal na pokopališču, kajti ljudje ob grobovih so bili njegove odrešilne besede še najbolj veseli. Na poti od Svetega križa se je potem še vselej zadržal v Zeleni jami.

Našo mater je dobil na dvorišču.

»Videti ste skromna ženska in verjetno se prav nič ne motim, ko menim, da ste že veliko pretrpeli. Vendar bodite zadovoljni. Beseda božja je kot nalašč za skromne in nesrečne ljudi.«

Za hip se je oddahnil in spet začel:

»Prav nič ne dvomim, da doslej niste verovali, kajti poznali ste samo lažnega boga, ki so ga zveličali pismo-uki in farizeji po cerkvah. Ta vam ni prinašal ne tolažbe ne odrešenja. Resnični bog Jehova namreč živi s preprostimi ljudmi in vam prinaša odrešitev.«

Mati ga je nejeverno pogledala in odstopila za korak.

»Le nič me tako ne glejte,« je rekel božji poslanec Henrik. »Ta vojna je začetek konca, kajti vse, kar je zapisano po prerokih, se je že izteklo. Pred nami je samo še Harmagedon, ki pride nad vse posvetne ljudi in ko ne ostane kamen na kamnu, ki se ne bo zrušil. Rešili se bodo samo skromni in preprosti ljudje, ki bodo slišali Gospodov glas in se bodo zbrali okoli Siona. Zbrali za nov svet, ko bo vsa zemlja polna spoznanja in bodo

ljudje v izobilju sedeli vsak pod svojo smokvo in vsak pod svojo trto in jih nobeden ne bo strašil.«

»Kako pravite?« je rekla mati. »Tega zadnjega menda nisem razumela prav dobro.«

»Vas, kar vas je skromnih in preprostih ljudi, tako pravim, bo Gospod odpeljal v nov svet, kjer bo vsa zemlja polna spoznanja in boste v izobilju sedeli vsak pod svojo smokvo in vsak pod svojo trto in vas nobeden ne bo strašil.«

»Glej, glej,« je rekla mati, »vseskozi sem bila prepričana, da je nekje bog tudi za nas.«

Vzela je eno izmed Henrikovih knjig v roko in si ni mogla kaj, da ne bi stekla v smetarjevo klet. Posadila si je smetarko predse in ji povedala vse od začetka do konca.

»Nas, kar nas je skromnih ljudi, bo Gospod odpeljal v nov svet, kjer bo vsa zemlja polna spoznanja in bomo v izobilju sedeli vsak pod svojo smokvo in vsak pod svojo trto in nas nobeden ne bo strašil.«

»Kako si rekla?« je vprašala smetarka. »Tega zadnjega menda nisem razumela, kakor bi bilo treba.«

Mati je ponovila s poudarkom na vsaki besedi.

»Glej, glej,« je vzkliknila smetarka, »saj se mi je vseskozi zdelo, da mora nekje biti bog tudi za nas. Saj ni mogoče, da bi končali tako brez pravice.«

Vse to je mati s poudarkom na vsaki besedi povedala še gospodu Mihaelu. Toda železniški uslužbenec je imel svoje skrbi: mater je poslušal od prve do zadnje besede, potem pa je rekel:

»Menda sem se uštel. Ta ženska ni za nobeno rabo. Nobene stvari ne zna spraviti v red.«

Toda gospodična Marlena enostavno ni imela časa. To sem zvedel v soboto, ko me je vzela s sabo, da sem ji pospravil po stanovanju. Sama je morala na nekakšen domenek in kratko in malo ni utegnila.

K njej sem moral hoditi vse dni.

Prihajal sem zgodaj, kajti gospodična Marlena je dopoldne, ko je bil gospod Mihael v službi, morala že zgodaj v mesto. Imela je veliko opravkov in nikdar se ni vrnila pred dvanajsto, tako da sem ji pomagal tudi za štedilnikom. Včasih se je vrnila iz mesta šele pozno popoldne v spremstvu italijanskega vojaka. Doma sta sedla za mizo in gospodična Marlena ga je na pol za šalo, na pol zares spraševala o tem in onem, medtem ko ji je vojak zbrano odgovarjal.

Zaradi tega jo je bilo pred mano malo sram: ko me je pospremila do vrat, da sta z vojakom ostala sama, me je vselej vprašala:

»Saj prideš tudi jutri, ne res?«

Jaz sem ji kaj rad prikimal. Gospodična Marlena je obedovala tako rekoč dvakrat, opoldne in popoldne, in

doma bi marsikaj zamudil. Moja edina skrb je bila, kako bom pripravil opoldanski obrok, ko je z nama jedel tudi italijanski vojak. K sreči je gospodična Marlena kaj kmalu obedovala s corporali in officiali in tedaj se je obrnilo na bolje. Nobeden od njih ni prišel praznih rok in to, kar je prinesel sottotenente, sem pripravil prihodnji dan, ko je prišel tenente. Njegova darila je dan pozneje pojedel maggiore.

Gospodične Marlene zaradi vsega tega ni bilo več sram.

»Jutri bova večerjala kot nikdar doslej,« je rekla.

Jaz se zaradi vsega tega nisem več čudil.

Zavzel sem se šele takrat, ko sem pred vhodom na Marlenino stopnišče naletel na vse polno ljudi, ko je nekdo izmed ljudi pokazal name in zakričal:

»Glej no, paglavca! Kam neki hoče!«

Ženska pri vratih me je zgrabila za lase in zadržala ob sebi.

»Saj sem vam rekla,« je dejala svoji sosedu, »da ta babnica ne more biti kar tako.«

»Vem, ampak tega vseeno nisem pričakovala,« je rekla soseda in me čvrsto prijela za roko.

»Seveda ni, kar tako že ni,« je rekel nekdo tretji. »Je že morala imeti kakšne zveze, če ni delala celo po naročilu. Kaj vendar mislite, danes je pričakovala generala.«

Toda ženski sta me še nadalje držali tako trdo, da me je bolelo. Pri tem sploh nista hoteli vedeti, da sem še zraven.

»Bodite no,« se je spet oglasila soseda. »Kakše zveze in naročila, če je legla s katerim koli.«

»Legla, seveda je legla,« je rekel nekdo tretji, »sicer bi ne imela glasu in nikogar ne bi zvalila na limance. Kdo ve, kaj je vse izvlekla iz njih, iz teh officialov.«

Vtem so italijanski vojaki iz hiše prignali gospoda Mihaela in gospodično Marleno. Gospod Mihael je nenehoma smrkal in gospodična Marlena ga je dregnila, da se je zravnal in useknil v robec. Vojaki so ju peljali po sredi ceste in ženske, ki so jima stale na poti, so se razbežale po vrtovih.

Pred vrati sem na mah ostal sam.

Čez čas je za bližnjimi hišami zabrnel vojaški kamion in stekel sem za njim. Vendar ga nisem spremljal daleč: kamion je na Linhartovi cesti dvignil težak oblak prahu, da me je pričelo dušiti. S ceste sem se obrnil na travnik in proti Zeleni jami.

Na pločniku pred Lasanovo gostilno sem naletel na Modesto. Stala je tam z obrazom proti zidu in vsa zamaknjena s koščkom krede čečkala po njem. Toda na prvi pogled pravzaprav nisem nič videl. Kakor hitro sem prišel, se je Modesta še tesneje primaknila k zidu in mi

zakrila vse, kar je bilo na njem. Obstal sem za njenim hrbtom in ji skušal pogledati čez rame.

»Že veš,« sem rekel. »Italijani so odpeljali gospoda Mihaela in gospodično Marleno. Gospodična Marlena je bila lepa in menda so jo imeli vsi radi. Zanj se nič ne čudim — ne vem pa, zakaj so odpeljali gospoda Mihaela.«

Modesta je s hrbtom proti meni molče pisala dalje.

»Si slišala,« sem rekel. »Naša mati si je izmislila novega boga.«

»Slišala sem,« je rekla Modesta. »Pa kaj?«

»Nič,« sem rekel. »Jaz ne verjamem več dosti. Preveč jih je, teh bogov.«

»Že vsakdo ima svojega,« je rekla Modesta. »Za vse tisto, kar mu manjka. Moj oče ga ima zato, da ga preklinja.«

»To ni vse skupaj nič,« sem rekel. »Same obljube. Rad bi, da bi bilo lepo na tej zemlji.«

»Tule v Mostah,« je rekla Modesta.

Še vedno je svoje pisanje skrbno zakrivala in nisem ga mogel videti niti čez rame. Kdaj pa kdaj se je drobno premaknila in pisala dalje.

»Potemtakem bi moralo biti precej drugače,« sem rekel.

»Precej,« je dejala Modesta. »Saj zato tudi je vojna.«

»Ne verjamem,« sem rekel. »Zaradi tega že ne. Italijani požigajo hiše in zaradi tega je še slabše.«

»Partizani ne požigajo hiš,« je rekla Modesta.

Obrnila se je in zlahka sem jo odrinil od zida. Sicer mi zdaj tudi sama ni več branila in videl sem lahko vse, kar je napisala: na zidu je pisalo OF.

»Kaj je zdaj to?« sem vprašal.

»Partizansko znamenje,« je pomembno rekla Modesta in dodala: »Vedeti moraš, da je prepovedano.«

»Še meni daj . . .« sem rekel in pokazal na kredo.

Modesta jo je vzela med prste in jo poskusila razpoloviti. Ni se ji posrečilo čisto natanko in po krajšem preudarku je manjši košček ponudila meni.

»Na,« je dejala, »ampak vedeti moraš, da je prepovedano. Mene je strah in to je pri vsem tem še najboljše.«

Stisnil sem kredo v dlan in se postavil zraven Modeste. Korakoma sva se pomikala vzdolž gostilniškega pročelja in ob sleherni črki naju je bilo strah. Toda to je bilo pri vsem tem zares še najboljše. Z gostilniškega pročelja sva se preselila na zid Kemične tovarne in tesno ob njem sva se korakoma napotila proti Domu svetega Vincenca. Bila sva v prvi temi in za nama so ostajali komaj vidni sledovi OF OF OF. . . Za trenutek ali dva naju je bilo strah tudi pred cerkvenimi vrati in že sva šla dalje. Najprej po eni in potem še po drugi strani Tovarne kleja in umetnih gnojil in krhka kreda se nama je

drobila med prsti. Popisala sva tramvajsko postajo, na-
kar sva se preselila na drogove tramvajске napeljave in
sva šla dalje proti mestu.

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-359-5